Artykuł FirstView (*po recenzji, po poprawkach, przed ostatecznym formatowaniem*).
Studia Historiae Scientiarum 2026. DOI: 10.4467/2543702XSHS.26.002.22691. CC BY 4.0.

FOCAL POINT | ***W CENTRUM UWAGI***

Michał Kokowski

ORCID 0000-0002-5389-9051

Instytut Historii Nauki PAN (Warszawa–Kraków, Polska)
michal.kokowski@ihnpan.pl

Czy Mikołaj Kopernik zdobył stopnie naukowe z medycyny i filozofii?

Abstrakt

Artykuł dotyczy historii, biografistyki, historii filozofii i historii medycyny, ikonografii kopernikowskiej, sztuki argumentacji, metodologii historii i historii nauki oraz historii uniwersytetów.

Szczegółowo omawia on problematykę stopni naukowych, które Kopernik zdobył lub mógł zdobyć podczas swoich studiów. Zebrano tu różnorodne informacje na ten temat (regesty, źródła ikonograficzne, statuty kapituły warmińskiej, statuty Uniwersytetu w Padwie, interpretacje historiograficzne); krytycznie je przeanalizowano i wskazano luki interpretacji historiograficznych; podano nowe wiadomości z zakresu problematyki stopni naukowych i wskazano nowe możliwe kierunki poszukiwań.

Artykuł dowodzi, że tematyka stopni naukowych Kopernika z medycyny i sztuk wyzwolonych (filozofii) nie jest bynajmniej zamknięta.

Nadal jest możliwe, że Kopernik zdobył na uniwersytecie w Padwie nie tylko stopień bakałarza medycyny (albo uprawnienia bakałarza medycyny), lecz także licencję lekarską, a nawet stopień doktora medycyny. Pewne jest jednak, że Kopernik nie zdobył tam stopnia licencjata medycyny, mimo iż wielu historyków i historyków medycyny lub nauki tak twierdziło, *gdyż takiego nie nadawano w ogóle na tym uniwersytecie*.

INFORMACJA O PUBLIKACJI	Studia Historiae Scientiarum	e-ISSN 2543-702X ISSN 2451-3202		BRYLANTOWY MODEL OTWARTEGO DOSTĘPU
Kokowski, Michał 2026: Czy Mikołaj Kopernik zdobył stopnie naukowe z medycyny i filozofii? *Studia Historiae Scientiarum* (*FirstView Article*). DOI: 10.4467/2543702XSHS.26.002.22691.				
OTRZYMANO: 01.07.2026 ZAAKCEPTOWANO: 16.09.2026 OPUBLIKOWANO ONLINE: 09.10.2026		POLITYKA ARCHIWIZOWANIA OPEN POLICY FINDER	LICENCJA	Crossref
WWW	https://ojs.ejournals.eu/SHS/; https://pau.krakow.pl/Studia-Historiae-Scientiarum/archiwum			

Nadal jest możliwe, że Kopernik zdobył tytuł magistra sztuk wyzwolonych – filozofii (w Bolonii lub Padwie, ale raczej nie w Krakowie) lub ekwiwalentne zaświadczenie o zaliczeniu kursu magisterskiego (w Krakowie, Bolonii lub Padwie), gdyż warunkiem studiowania medycyny było wcześniejsze opanowanie programu sztuk wyzwolonych, a to powinno być poświadczone oficjalnym dokumentem (niekoniecznie jednak dyplomem). Pewne jest natomiast, że nie był doktorem tej dyscypliny wiedzy, gdyż *takiego stopnia nie nadawano w ogóle na uniwersytetach w Krakowie, Bolonii i Padwie.*

Słowa kluczowe: *Mikołaj Kopernik*, *sztuki wyzwolone*, *filozofia*, *medycyna*, *lekarz, stopnie naukowe z medycyny*, *bakałarz*, *licencjat*, *doktor*, *Uniwersytet w Krakowie*, *Uniwersytet w Padwie*, *dyplomy naukowe*, *zaświadczenia notarialne*, *źródła historyczne*, *krytyka źródeł historycznych*, *historia*, *biografistyka*, *historia filozofii*, *historia medycyny*, *historia uniwersytetów*, *ikonografia kopernikowska*, *sztuka argumentacji*, *metodologia historii*, *metodologia historii nauki*

Did Nicolaus Copernicus earn any degree in medicine and philosophy?

Abstract

This article covers history, biographic studies, the history of philosophy and the history of medicine, Copernican iconography, the art of argumentation, the methodology of history and the history of science, and the history of universities.

It discusses in detail the academic degrees that Copernicus earned or might have earned during his studies. It gathers a variety of information on this topic (regests, iconographic sources, statutes of the Warmia Chapter, statutes of the University of Padua, historiographic interpretations). It critically analyzes them, identifying gaps in historiographic interpretations. It provides new information on the subject of academic degrees and suggests new possible directions for research.

The article demonstrates that the scope of Copernicus's academic degrees in medicine is by no means closed.

It is still possible that Copernicus earned not only a bachelor's degree in medicine (or the qualifications of a bachelor of medicine) at the University of Padua, but also a medical license, or even a doctor's degree. It is certain, however, that Copernicus did not obtain a licentiate's degree in medicine, despite the fact that many historians and historians of medicine or science claimed so, because such a degree was not awarded at all at that university.

It is still possible that he earned a master degree of philosophy (liberal arts) in Bologna or Padua, but likely not in Kraków, or an equivalent certificate of completion of a master's course in Kraków, Bologna, or Padua, as a prerequisite for studying medicine was prior mastery of philosophy program, which should have been certified by some official document (though not necessarily a diploma). It is certain, however, that he was not a doctor of philosophy, as such a degree was not awarded at the universities of Kraków, Bologna, or Padua.

Keywords: *Nicolaus Copernicus*, *liberal arts*, *philosophy*, *medicine*, *physician*, *medical degrees*, *bachelor's degree*, *licentiate's degree*, *doctor's degree*, *Kraków University*, *Padua University*, *academic diplomas*, *notarial certificates*, *historical sources*, *criticism of historical sources*, *history*, *biography*, *history of philosophy*, *history of medicine*, *history of universities*, *Copernican iconography*, *art of argumentation*, *methodology of history*, *methodology of the history of science*

1. Wprowadzenie[1]

Z literatury przedmiotu – co pokażemy poniżej szczegółowo – wiadomo, że Mikołaj Kopernik był lekarzem, ale nie wiadomo, czy zdobył on stopień naukowy z medycyny – w*stępnie w grę wchodzą stopnie bakałarza, licencjata oraz doktora* z tej dyscypliny wiedzy (gdyż informacje o zdobyciu takich stopni albo dyplomów pojawiały się u różnych autorów).

Kwestie te będę starał się precyzyjnie opisać, aby rozważyć różne możliwe scenariusze rozwoju kariery medycznej Kopernika. Tematyka artykułu dotyczyć będzie więc kwestii z zakresu historii, biografistyki, historii filozofii i medycyny oraz historii uniwersytetów, ale – jak się okaże poniżej – także ikonografii kopernikowskiej, sztuki argumentacji oraz metodologii historii i historii nauki.

2. Kopernik jako lekarz: świadectwa empiryczne?

Jako historycy nie dysponujemy wehikułem czasu, aby naocznie / empirycznie sprawdzić, czy Mikołaj Kopernik był lekarzem. Mamy do dyspozycji jedynie różne historyczne zapisy, które – jeśli zostaną pozytywnie zweryfikowane – nabędą status empirycznych świadectw faktu, iż tak właśnie było. Wymieniam je poniżej:

(1) List księcia pruskiego Albrechta do kapituły warmińskiej, Królewiec 14 kwietnia 1541 r.

> Albrecht, książę pruski, dziękuje kapitule warmińskiej za jej pismo (z 8 kwietnia 1541 r.) i za to, że wpłynęła na Mikołaja Kopernika, doktora medycyny (Nicolo Coperincken, *der medicin doctorem*), iż bez wymówek, mimo podeszłego wieku, udał się z posłańcem księcia do niego […] (Hipler (red.) 1873b, s. 345, przyp. 1 i s. 371 (fragm.); Biskup 1973, reg. 450, s. 199; kursywa – MK).

(2) Pierwsze epitafium Kopernika

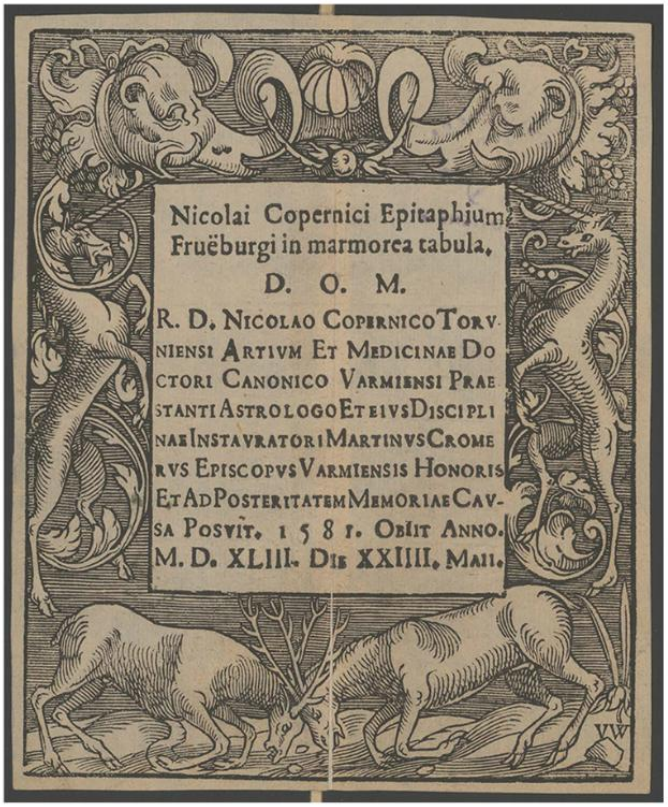
Pierwsze epitafium Kopernika w katedrze fromborskiej ufundował bp Marcin Kromer w 1581 r. – zob. poniżej ryc. 1. Na epitafium tym widnieje łaciński tekst, który w tłumaczeniu na język polski ma następującą treść:

> W imię Boga Wszechmogącego. Czcigodnemu Panu Mikołajowi Kopernikowi torunianinowi, *sztuk [wyzwolonych] i medycyny doktorowi*, kanonikowi warmińskiemu, doskonałemu astrologowi i odnowicielowi tej nauki, Marcin Kromer, biskup warmiński, ku czci i ku pamięci potomnych wystawił roku Pańskiego 1581 (Sikorski 1989, s. 144; kursywa – MK).

Twierdząc, że Kopernik był *doktorem sztuk wyzwolonych* (czyli filozofii) *i medycyny*, bp Kromer szedł za radą ówczesnych kanoników warmińskich i Mathiasa Stoiusa (1526–1583), profesora matematyki i medycyny na Uniwersytecie w Królewcu (stolicy Prus Książęcych) i osobistego lekarza Albrechta Pruskiego, a po jego śmierci – Albrechta Fryderyka Pruskiego.

[1] Artykuł jest rozwinięciem referatu – *wprowadzenia do* Konferencji naukowej *Konsylium Kopernikowskie II „Czy Mikołaj Kopernik zdobył jakiś tytuł naukowy z medycyny?"* (Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN, 27 maja 2025 r.). Uzupełniają ten artykuł dwa kolejne, będące rozwinięciem referatów wygłoszonych na wspomnianej wyżej konferencji – dr hab. Sylwii Konarskiej-Zimnickiej, prof. UJK i prorektora UJK, „Dlaczego Mikołaj Kopernik nie studiował medycyny w Krakowie?" (zob. Konarska-Zimnicka 2025; 2026) i prof. dr. hab. Stanisława Sroki, dziekana Wydziału Historycznego UJ, „Dyplomy uniwersyteckie i zaświadczenia o studiach w Krakowie i Bolonii u schyłku średniowiecza i na progu czasów nowożytnych" (zob. Sroka 2025; 2026a).

Stoius swoje wykształcenie zdobył m.in. na Uniwersytecie w Wittenberdze, gdzie otrzymał tytuł magistra sztuk wyzwolonych w 1546 r., i prawdopodobnie na Uniwersytecie w Padwie, gdzie miał otrzymać tytuł doktora medycyny w 1555 r. (Jöcher (red.) 1751, s. 854; Sikorski 1989, s. 144; *Wikipedia* 2026).

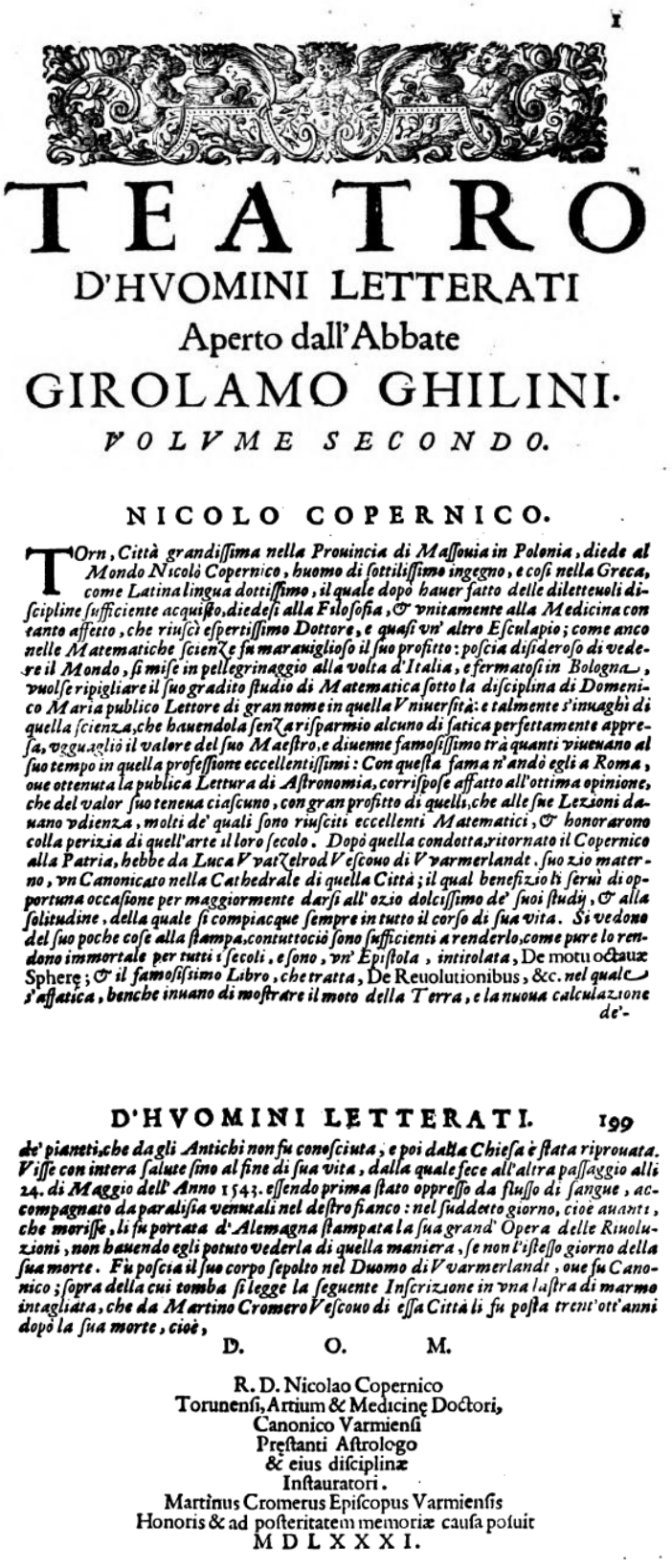
Ryc. 1. Bp Marcin Kromer, Nicolai Copernici epitaphium Fruëburgi in marmorea tabula / Epitafium Kopernika we Fromborku. [W:] Broscius, *Epistolae Ad naturam ordinatarum figurarum plenius intelligendam pertinentes* (1618)[2]

Następnie wątek dwóch doktoratów Kopernika: ze sztuk (filozofii) i medycyny (za: Brożek 1618) zostaje powtórzony przez Szymona Starowolskiego w biogramie Kopernika w drugim rozszerzonym wydaniu *Scriptorum Polonicorum Hekatontas, seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae* (Wenecja, 1627). Tutaj także powtórzona jest inna informacja o Koperniku zaczerpnięta od Brożka (1620): „W medycynie był określany mianem drugiego Eskulapa".

Obydwa te wątki zaakceptowali Ghilini (1647) i Papadopoli (1726) – zob. poniżej ryc. 2 i 3. Papadopoli dodał precyzyjniejszą informację: Kopernik miał zdobyć te dwa doktoraty (z filozofii i medycyny) *w Padwie w 1499 r. i jego studia trwały tam 4 lata.*

Tezy Papadopolego zaakceptowali: Jan Śniadecki (1802/1873, s. 12), Józef Sołtykowicz (1819/1873, s. 69), Ignacy Chodyniecki (1833/1873, s. 84); Karol Hube (1841(1834)/1873, s. 91: za Śniadeckim 1802); Ludwik Gąsiorowski (1839/1873, s. 104), Adryan Krzyżanowski (1843/1873, s. 139); Krystyn Lach Szyrma (1843/1873, s. 159); Jan Radwański (1853/1873, s. 200); Julian Bartoszewicz (1854/1873, ss. 218–220); Dominik Szulc (1855/1873, ss. 253–254);; Jan Czyński (1847, ss. 86: za Kromerem) oraz Jan Radwański (1853/1853, ss. 7–8).

[2] Analizę genezy tego epitafium zob. Sikorski 1989.

I

TEATRO
D'HVOMINI LETTERATI
Aperto dall'Abbate
GIROLAMO GHILINI.
VOLVME SECONDO.

NICOLO COPERNICO.

TOrn, Città grandiſſima nella Prouincia di Maſſouia in Polonia, diede al Mondo Nicolò Copernico, huomo di ſottiliſſimo ingegno, e coſi nella Greca, come Latina lingua dottiſſimo, il quale dopò hauer fatto delle dilettenoli diſcipline ſufficiente acquiſto, diedeſi alla Filoſofia, & vnitamente alla Medicina con tanto affetto, che riuſcì eſpertiſſimo Dottore, e quaſi vn' altro Eſculapio; come anco nelle Matematiche ſcienze fu marauiglioſo il ſuo profitto: poſcia diſideroſo di vedere il Mondo, ſi miſe in pellegrinaggio alla volta d'Italia, e fermatoſi in Bologna, vuolſe ripigliare il ſuo gradito ſtudio di Matematica ſotto la diſciplina di Domenico Maria publico Lettore di gran nome in quella Vniuerſità: e talmente s'innaghì di quella ſcienza, che hauendola ſenza riſparmio alcuno di fatica perfettamente appreſa, vguagliò il valore del ſuo Maeſtro, e diuenne famoſiſſimo trà quanti viuenano al ſuo tempo in quella profeſſione eccellentiſſimi: Con queſta fama n'andò egli a Roma, oue ottenuta la publica Lettura di Aſtronomia, corriſpoſe affatto all'ottima opinione, che del valor ſuo tenena ciaſcuno, con gran profitto di quelli, che alle ſue Lezioni danano vdienza, molti de' quali ſono riuſciti eccellenti Matematici, & honorarono colla perizia di quell'arte il loro ſecolo. Dopò quella condotta, ritornato il Copernico alla Patria, hebbe da Luca Vatzelrod Veſcouo di Vvarmerlandt, ſuo zio materno, vn Canonicato nella Cathedrale di quella Città; il qual benefizio li ſeruì di opportuna occaſione per maggiormente darſi all' ozio dolciſſimo de' ſuoi ſtudij, & alla ſolitudine, della quale ſi compiacque ſempre in tutto il corſo di ſua vita. Si vedono del ſuo poche coſe alla ſtampa, contuttociò ſono ſufficienti a renderlo, come pure lo rendono immortale per tutti i ſecoli, e ſono, vn' Epiſtola, intitolata, De motu octauæ Sphęræ; & il famoſiſſimo Libro, che tratta, De Reuolutionibus, &c. nel quale s'affatica, benche innano di moſtrare il moto della Terra, e la nuoua calculazione de'-

D'HVOMINI LETTERATI. 199

de' pianeti, che dagli Antichi non fu conoſciuta, e poi dalla Chieſa è ſtata riprouata. Viſſe con intera ſalute ſino al fine di ſua vita, dalla quale fece all'altra paſſaggio alli 24. di Maggio dell' Anno 1543. eſſendo prima ſtato oppreſſo da fluſſo di ſangue, accompagnato da paraliſia venutali nel deſtro fianco: nel ſuddetto giorno, cioè auanti, che moriſſe, li fu portata d'Alemagna ſtampata la ſua grand' Opera delle Riuoluzioni, non hauendo egli potuto vederla di quella maniera, ſe non l'iſteſſo giorno della ſua morte. Fu poſcia il ſuo corpo ſepolto nel Duomo di Vvarmerlandt, oue fu Canonico; ſopra della cui tomba ſi legge la ſeguente Inſcrizione in vna laſtra di marmo intagliata, che da Martino Cromero Veſcouo di eſſa Città li fu poſta trent'ott'anni dopò la ſua morte, cioè,

D. O. M.

R. D. Nicolao Copernico
Torunenſi, Artium & Medicinę Doctori,
Canonico Varmienſi
Preſtanti Aſtrologo
& eius diſciplinæ
Inſtauratori.
Martinus Cromerus Epiſcopus Varmienſis
Honoris & ad poſteritatem memoriæ cauſa poſuit
M D L X X X I.

Ryc. 2. Girolamo Ghilini, *Teatro d'huomini illustri letterati* II (1647), ss. 198–199

NICOLAI COMNENI PAPADOPOLI HISTORIA GYMNASII PATAVINI

Poſt ea, quæ hactenus de illo ſcripta ſunt, ad hæc noſtra tempora pleniùs, & emendatiùs deducta,

CUM

AUCTARIO

De Claris cum Profeſſoribus tum Alumnis ejusdem.

TOMUS II.

VENETIIS, MDCCXXVI.

Apud Sebaſtianum Coleti.

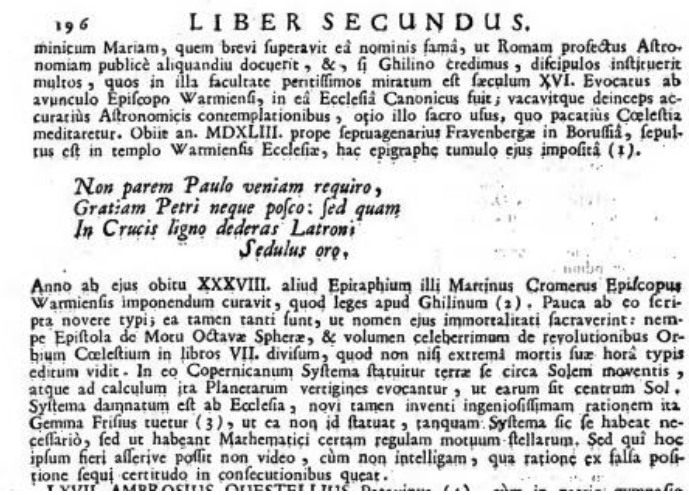
SUPERIORUM VENIA, ET PRIVILEGIO.

CAPUT XVI.

Nicolaus Copernicus. Ambroſius Queſtellius. Hieronymus Borgia. M. Antonius Flaminius. Ioachim Vadianus.

LXVI. NICOLAUM COPERNICUM Paravii Philoſophiæ ac Medicinæ operam dediſſe per annos quatuor, conſtat ex Polonorum albis, ubi diſcipulus dicitur Nicolai Paſſaræ à Genua, & Nicolai Verniæ Theatini, à quo ad utriuſque ſcientiæ lauream provectum, aſſerunt acta collegii Medicorum ad an. MCDXCIX. Is Toruniæ (8) in Boruſſia nobili genere natus poſt quàm è noſtro gymnaſio prodiit magnus & Philoſophus & Medicus, maximum ſe apud Polonos ac Boruſſos exhibuit, habituſque eſt ſui temporis Æſculapius, ut ſcribit Ghilinus. Rediit deinde in Italiam, ut quæ ſe doctore Aſtronomiæ ſtudia curioſus Cœleſtium ſpeculator inierat, expenſis Italorum obſervationibus conſumaret. Audivit Bononiæ profeſſorem Aſtrorum Do- 1543

(1) addit. ad Elog. Thuan. Tom. 1, p. 109. & ſeq. (2) & Poſſev. in Apparat. & Maſcardo de Hiſt.
(3) Ughell. Tom. 9. p. 28. 41. (4) V. Ughell. ibid. & ex Victorello Oldoin. ad Ciacconn. T. 3. p. 633.
(5) apud Jovium ibid. p. 181. (6) ibid. d. p. 181. (7) ibid. lib. 1. c. 15. n. 8. 19.
(8) Ghilin. Theatr. Vol. 2. p. 158.

196 LIBER SECUNDUS.

minicum Mariam, quem brevi ſuperavit eâ nominis famâ, ut Romam profectus Aſtronomiam publicè aliquandiu docuerit, &, ſi Ghilino credimus, diſcipulos inſtituerit multos, quos in illa facultate peritiſſimos miratum eſt ſæculum XVI. Evocatus ab avunculo Epiſcopo Warmienſi, in eâ Eccleſiâ Canonicus fuit; vacavitque deinceps accuratiùs Aſtronomicis contemplationibus, otio illo ſacro uſus, quo pacatiùs Cœleſtia meditaretur. Obiit an. MDXLIII. prope ſeptuagenarius Fravenbergæ in Boruſſiâ, ſepultus eſt in templo Warmienſis Eccleſiæ, hac epigraphe tumulo ejus impoſitâ (1).

Non parem Paulo veniam requiro,
Gratiam Petri neque poſco: ſed quam
In Crucis ligno dederas Latroni
Sedulus oro.

Anno ab ejus obitu XXXVIII. aliud Epitaphium illi Martinus Cromerus Epiſcopus Warmienſis imponendum curavit, quod leges apud Ghilinum (2). Pauca ab eo ſcripta novere typi; ea tamen tanti ſunt, ut nomen ejus immortalitati ſacraverint: nempe Epiſtola de Motu Octavæ Sphæræ, & volumen celeberrimum de revolutionibus Orbium Cœleſtium in libros VII. diviſum, quod non niſi extremâ mortis ſuæ horâ typis editum vidit. In eo Copernicanum Syſtema ſtatuitur terræ ſe circa Solem moventis, atque ad calculum ita Planetarum vertigines evocantur, ut earum ſit centrum Sol. Syſtema damnatum eſt ab Eccleſia, novi tamen inventi ingenioſiſſimam rationem ita Gemma Friſius tuetur (3), ut ea non id ſtatuat, tanquam Syſtema ſic ſe habeat neceſſariò, ſed ut habeant Mathematici certam regulam motuum ſtellarum. Sed quî hoc ipſum fieri aſſerive poſſit non video, cùm non intelligam, qua ratione ex falſa poſitione ſequi certitudo in conſecutionibus queat.

Ryc. 3. Papadopoli, *Historia gymnasii patavini*…, t. II (1726), ss. 195–196

Wspomniany powyżej Julian Bartoszewicz (1854/1873) zaznaczał także: „Kopernik uczył się medycyny, nie odbył jednak całego kursu nauk w Krakowie" (s. 218).

Po zachwytach nad tezami Papadopolego w latach 1802–1853 nastał czas ich krytyki w dwudziestu następnych latach.

Wołyński (1872, ss. 163–169; 1873, t. 1, ss. 163–169) całkowicie zanegował tezy Papadopolego, uznając je za domysły niepoparte wiedzą źródłową; jego zdaniem Kopernik przebywał w Padwie 4 lata, od jesieni 1501 do 1506 r., i tam uzyskał doktorat z medycyny. Zaakceptował te tezy Karliński (1873).

W podobnym duchu Polkowski zauważył, że Kopernik nie zdobył doktoratu z medycyny w 1499 r., bo w 1501 r. prosił kapitułę o możliwość studiowania medycyny (1873, s. 147); doktorat z medycyny otrzymał najpóźniej w 1504 r. (1873, s. 153). Polkowski, nawiązując do Ghiliniego (1647) i Papadopolego (1726), podzielał jednak mit Eskulapa.

Kolejny przełomowy moment w badaniu biografii Kopernika wydarzył się w 1876 r., kiedy to Luigi Napoleone Cittadella odnalazł w archiwum w Ferrarze w aktach notariusza Tomasza Meleghiniego wpis notarialny uzyskania przez Kopernika stopnia doktorskiego z prawa kanonicznego w Ferrarze w dniu 31 maja 1503 r. W dokumencie tym pojawiła się informacja, że Kopernik studiował w Bolonii i Padwie, nie podano jednak, co i kiedy studiował. Opublikował ten wpis Baltazar Boncompagni (1877); przedrukowali m.in. Favaro (1881, s. 47); Biskup (1973, reg. 32, s. 58; reg. 44, ss. 44–45; reg. 40, s. 61).

Z kolei Wołyński (1872), Hipler (1873b, s. 268) i Prowe (1883, s. 329) ograniczyli pobyt Kopernika we Włoszech do 1506 r.; Favaro (1880/1881, s. 15) uznał za bardzo prawdopodobne, że tezy Papadopolego są błędne; Prowe (1883, ss. 295–301) i L.A. Birkenmajer (1900, s. 462) oraz Schmauch (1933) zanegowali tezy Papadopolego w oparciu o źródła historyczne. Birkenmajer skrócił pobyt Kopernika w Padwie do 1504 lub 1505 r., dalej poszedł jeszcze Schmauch (1933), ograniczając pobyt Kopernika we Włoszech do lata 1503 r.

Następnie Wasiutyński (1938) zanegował tezę o zdobyciu doktoratów z filozofii i medycyny w Padwie (1938, s. 130), ale uznał, iż Kopernik musiał odbyć w Padwie *praktykę lekarską*, bo inaczej nie zdobyłby umiejętności lekarskich, które wysoko ceniono na Warmii (1938, s. 136).

Wątek dwóch doktoratów Kopernika, zdobytych w Padwie, podjął w 1959 r. Bruno Nardi. Jego zdaniem Kopernik zdobył doktorat z filozofii na wiosnę 1499 r., a z medycyny w 1504 lub

1505 r. (Nardi 1959). Skrytykował te tezy Barycz (1965, ss. 36–47) za brak zgodności z rzetelnymi źródłami historycznymi.

Wasiutyński (2003, ss. 193–194), nie znając (?) pracy Barycza (1965), zaakceptował jednak tezy Nardiego.

3. Poboczny wątek: *mit brożkowy*

Nie podając żadnych źródeł historycznych, Jan Brożek (1620) przypisał Kopernikowi bliżej nieokreślone przełomowe dokonanie w medycynie:

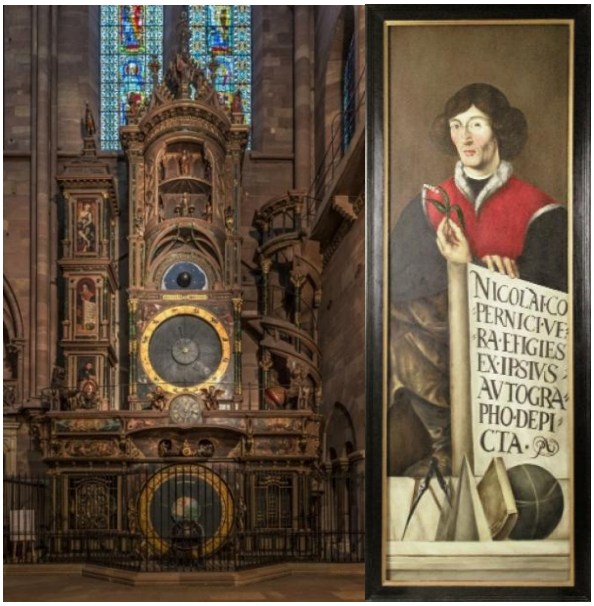
> Copernicus sui temporis Aesculapius totam medicinam ad Archimedaeum problema revocaverit [Kopernik, swoich czasów, Eskulap, odniósł całą medycynę do problemu Archimedesa] (*Arithmetica integrorum,* Cracovia, 1620, s. 250).

Kontynuatorami tego brożkowego mitu w XX w. byli np. Ludwik A. Birkenmajer (1900, s. 581), Henryk Barycz (1953), Stanisław Grzybowski 1972 oraz Stanisław Szpilczyński 1973:

> Najstarsza polska tradycja kopernikańska, zdumiewająco wiarygodna, wskazuje na formowanie przez Kopernika nowej samodzielnej teorii opartej na założeniach fizyki i mechaniki archimedejskiej, wedle której wszystkie zjawiska życia sprowadzałyby się do ruchów fizycznych. W ten sposób Kopernik urósłby na protoplastę wielkiej fizjologicznej szkoły jatromechanistycznej, której rozkwit wiąże się z nazwiskiem Borellego i profesora Sapienzy rzymskiej Bagliviego z końca w. XVII, stając się i w tej dziedzinie prekursorem koncepcji naukowych (Barycz 1953).
>
> [W swej pracy lekarza Kopernik wysunął] oryginalną koncepcję, iż ilość dozowanych leków powinna być oparta na obliczeniach matematycznych i proporcjonalna do ciała pacjenta (Grzybowski 1972).

4. Dodatkowe potwierdzenie, że Kopernik był lekarzem: *Ikonografia kopernikowska – wczesne portrety Kopernika*

Kilkadziesiąt lat po śmierci Kopernik był głównie znany i ceniony najpierw jako lekarz, a później jako astronom. Dowodzą tego m.in. pierwsze jego portrety z lat 1571–1587, na których w ręku trzyma konwalię – renesansowy atrybut lekarza.

Ryc. 4a. Zegar astronomiczny z katedry Notre Dame w Strasburgu – *Wikipedia* 2026

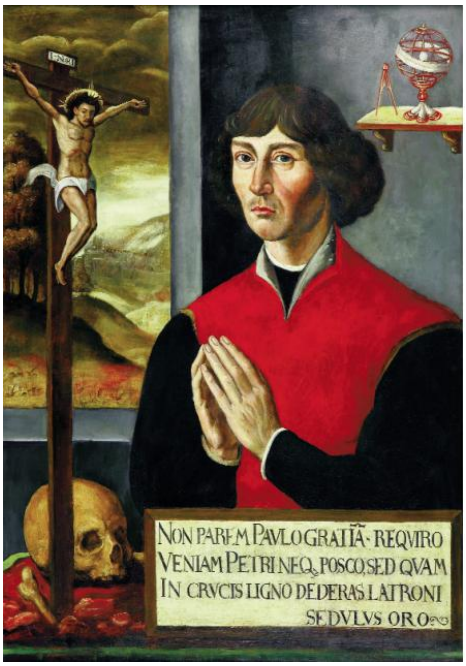
Ryc. 4b. Strasburg, 1571–1574: Mikołaj Kopernik, obraz olejny Tobiasza Stimmera z katedry Notre Dame w Strasburgu, gruntownie przemalowany w XIX w.; kopia Józefa Flika z 1989 roku (Muzeum Okręgowe w Toruniu, nr inw. MT/MK/877); „Nicolai Copernici vera effigies ex ipsius autographo depicta" („Prawdziwy wizerunek Mikołaja Kopernika namalowany z jego autografu") – *mit autoportetu Kopernika (teza M. Kokowskiego ➔ krytyka identyfikacji szczątków Kopernika)*

Ryc. 5. Drzeworyt wykonany przez Tobiasza Stimmera, zamieszczony w dziele Mikołaja Reusnera *Icones sive imagines virorum literis illustrium* (Argentorati, 1587) [Argentoratum = Strasburg]

Pierwszy portret ze sferą armilarną i cyrklem pochodzi z ok. 1582–1589 (Toruń, Bazylika Katedralna św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty, portret epitafijny). Pierwszy portret

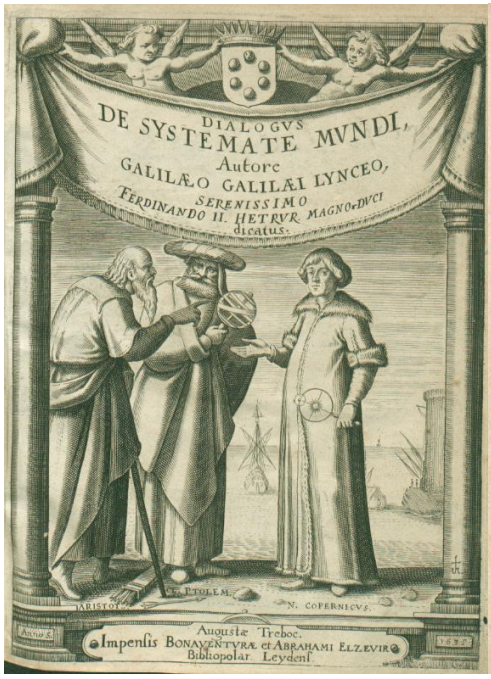
z atrybutem twórcy / odnowiciela układu heliocentrycznego pojawił się w dziele Nicolausa Muleriusa, *Tabulae frisicae lunae-solares quadruplices* (Amsterdam, 1611).

Ryc. 6. Toruń, Bazylika Katedralna św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty, kaplica Aniołów Stróżów: epitafium Kopernika, ok. 1582–1589 przez Melchiora Pirnesiusa, odnowione w 1733 r. staraniem Jakuba Kazimierza Rubinkowskiego, radcy i nadpocztmistrza toruńskiego; kopia Karla Hemmerleina z 1943 r.; Muzeum Okręgowe w Toruniu, nr inw. MT/MK/183)

Ryc 7. Nicolaus Mulerius, *Tabulae frisicae lunae-solares quadruplices* (Amsterdam, 1611). Rycina Gilliama van der Gouwena, wg Gerarda Hoeta. URL: https://books.google.pl/books?id=Tj5kAAAAcAAJ&printsec=frontcover

Ryc. 8. Rycina frontyspisowa Stefana Della Belli z dzieła Galileo Galilei, *Dialog o systemie świata* (1632)

Ryc. 9. Sztych J. van Meursa załączony do biografii Kopernika pióra Piotra Gassendiego (I wyd. Paryż 1654, II wyd. Haga 1655)

5. Dodatkowe potwierdzenie, że Kopernik był lekarzem: warsztat historyka i regesty kopernikowskie (II poł. XIX w.)

Dzięki zbiorowemu wysiłkowi historyków XIX–XX w. (głównie niemieckich i polskich) kolekcjonujących regesty kopernikowskie, czyli chronologiczne syntetyczne spisy, rejestry ewidencyjne z podaniem treści i miejsca ich przechowywania nt. Mikołaja Kopernika, znamy całą listę dobrze opisanych faktów z jego biografii związanych z pełnieniem przez niego funkcji lekarza w biskupstwie warmińskim. Podaję je poniżej:

- Frombork, 7 stycznia 1507 r.: Kapituła warmińska uchwala, że Mikołaj Kopernik (kanoniki warmiński) zostaje przekazany na służbę biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrodego i otrzyma poza dochodami ze swojej prebendy rocznie 15 grzywien w dobrej monecie „dopóki nie zrezygnuje ze swojego stanowiska przy osobie biskupa. Kapituła uwzględniła znajomość sztuki medycznej Kopernika, dzięki której będzie mógł roztoczyć opiekę nad zdrowiem biskupa” (Watterich 1856, ss. 21–22; …;[3] Biskup 1973, reg. 50, ss. 65–66).
- Lidzbark Warmiński, 8 maja 1519 r.: Biskup warmiński Fabian Luzjański do Tiedemana Giesego, oficjała warmińskiego, podaje opis panującej zarazy i formułuje polecenie, „aby szukał u doktora Mikołaja i innych lekarzy leków i porady” (Schmauch 1938, s. 642, przyp. 2; …; Biskup 1973, reg. 190, s. 109).
- Smolajny, 7 maja 1529 r.: Maurycy Ferber, biskup warmiński, z powodu silnego bólu żołądka prosi o pilne przybycie Mikołaja Kopernika: „Gdyby doktor Mikołaj

[3] Użyty zapis „…” oznacza tu i w kolejnych tego rodzaju przypadkach: „inni autorzy, cytowani przez Mariana Biskupa (1973)”.

[Kopernik] lub ktokolwiek z kanoników posiadał skuteczne środki na uśmierzenie bólów żołądka, winien je doktor Mikołaj ze sobą przywieźć" (Prowe 1855, s. 30; …; Biskup 1973, reg. 298, s. 149).

- Lidzbark Warmiński, 10 stycznia 1532: Maurycy Ferber, biskup warmiński, donosi Janowi Benedyktowi Solfie, lekarzowi Zygmunta I, króla polski, że Wawrzyniec Wille (lekarz Albrechta, księcia pruskiego) i doktor Mikołaj Kopernik skutecznie zwalczają chorobę biskupa" (Prowe 1855, s. 23, przyp. **; …; Biskup 1973, reg. 323, s. 158).
- Lidzbark Warmiński, 10 stycznia 1532: Maurycy Ferber, biskup warmiński, donosi Wojciechowi Kijewskiemu, kanonikowi warmińskiemu [w Krakowie], że dzięki staraniom lekarzy: doktorów Mikołaja Kopernika i Wawrzyńca Wille (lekarza Albrechta, księcia pruskiego) wraca do zdrowia (Prowe 1855, s. 23, przyp. **; …; Biskup 1973, reg. 323, s. 158).
- Lidzbark Warmiński, 24 kwietnia 1532: Maurycy Ferber, biskup warmiński, prosi o przybycie z Fromborka Mikołaja Kopernika, by udzielił on rady, co do choroby biskupa (Hipler 1868, s. 517, przyp. 89; …; Biskup 1973, reg. 329, s. 160).
- 24 lutego 1532 r.: Recepta Kopernika dotycząca leczenia choroby żołądka (Birkenmajer 1900, s. 577; …; Biskup 1973, reg. 327, s. 159)[4].
- Frombork 14, 15 oraz 21 czerwca 1541 r.: Informacje o listach Kopernika do i od Jana Benedykta Solfy (Prowe 1855, s. 30; …; Biskup 1973, reg. 461, 462, s. 203; reg. 463, ss. 203–204, reg. 464, s. 204)[5].

6. Dodatkowe potwierdzenie, że Kopernik był lekarzem: warsztat historyka / paleografa i historyka medycyny oraz biblioteka medyczna Kopernika

Z badań historyków / paleografów i historyków medycyny wiemy, że Kopernik posiadał własną bibliotekę medyczną. Z tej biblioteki do dzisiejszych czasów zachowało się 45 woluminów (złożonych czasem z kilku tytułów), w tym 11 woluminów medycznych = 26 dzieła (zob. np. Małłek 2001; Borawska 2014, ss. 334–335, 345–360).

- Petrus de Argellata, *Chirurgia* (Wenecja, 1499) + Mateus Silvaticus, *Liber Pandectarum Medicinae* (Wenecja, 1498),
- Bartłomiej Montagany, *Consilia* + Antoni Cermisone, *Consilia* + Mattheus Silvaticus, *Tractatus de animali theriaca* (Wenecja, 1514),
- Arnoldus de Villanova, *Breviarum practicae medicinae* (Pavia, 1485) + Joannes Michael Savonarola, *Canonica de Teribus* (Bolonia, 1487) + Hugon Seneasis, *Super quarta seu primi Canonis Avicennae* (Wenecja, 1485) + Joannes Michael Savonarola, *Practica medicinae* (Wenecja, 1486),

[4] Zob. recepty medyczne Kopernika: w Kopernik 2007, ss. 155–176.
[5] Zob. też Sikorski 1968/2023.

- Valascus de Taranta, *Practica medicinae alias Philonium pharmaceuticum et chirurgicum* (Lyons, 1490),
- Hipokrates, *De praeperatione hominis* (Tübingen, 1512) + Alexander Benedikt, *Anatomice et Aphorismi* (Paryż, 1514) + Galen, *De afectorum locorum notitia libri sex* (Paryż 1513) + Hippocrates, *Praesagia* (Paryż, 1511) + Paulus de Aegina, *Praecepta salubria* (Paryż, 1512),
- Bartholomeus Montagnana, Franciscus Caballus, *De therica* + Antonius Carmisonus, *Consilia medica* (Wenecja, 1499+ II wyd. 1514),
- Johannes de Cuba (red.), *Hortus Sanitatis* (Paryż, 1497) = Johannes de Ketham, *Fascilus medicinae* (Wenecja, 1500) + Antonius Guainerius, *Opera medica* (Wenecja, 1497/1498) + Johannes Gaddesden, Anglicus, *Rosa Anglica practica medicinae* (Pavia, 1492),
- Arnoldus de Villa Nova, *Breviarium practicae medicinae* (Wenecja, 1497),
- Mesue, *Opus medicinale cum exposition Mondini super canones universale*s (Wenecja, 1502, 2 egzemplarze),
- Johannes de Vigo, *Practica arte chirurgica* (Lyons, 1516),
- Paulus de Aegina, *Libri septem quibus dextra medendi ratio… continentur* (Basel, 1538).

Według ustaleń Małgorzaty Golińskiej-Giertych i Pawła Czartoryskiego (Golińska-Giertych 2007, ss. 155–156) tylko w czterech z tych dzieł Kopernik zamieścił własnoręczne notatki medyczne: w *Liber Pandectarum medicinae* Mateusza Silvaticusa (Wenecja, 1498), *Consilia* Bartłomieja Montagany, *Consilia* Antoniego Cermisone oraz *Tractatus de animali theriaca* (Wenecja, 1514); zachowało się 13 recept zapisanych ręką Kopernika, 9 dotyczy leków przeciw chorobom nerek i przewodu moczowego (zob. Kopernik 2007, ss. 160–174); zapisy innej ręki pojawiają się w dziełach: *Practica medicinae* Valesca Tarenty (1490; wyszczególnione narządy); *Chirurgia* Petrusa de Argellaty (Wenecja, 1499); *Hortus sanitatis* Johannesa de Cuby (1497); *Opus medicinale cum exposition Mondini super canones universales* Mesue'a (1502); na okładce dzieła Euklidesa *Elementa geométrica* (to zawiła, wieloskładnikowa recepta średniowieczna, zawierająca m.in. drogie kamienie i metale, np. koral, szmaragd, srebro, złoto).

7. Wnioski z dotychczasowych rozważań i otwarte pytanie

- Ze znanych różnych typów źródeł historycznych, poddanych krytycznej analizie, wynika, że Kopernik był lekarzem: *na gruncie badań historycznych to solidnie ustalona źródłowa informacja historyczna*;
- 31 maja 1503 r. w Ferrarze Kopernik zdobył stopień doktorski z prawa kanonicznego (Boncompagni 1877; Favaro 1881; Biskup (1973, reg. 44, ss. 44–45) – to równie *solidnie ustalona źródłowa informacja historyczna*;
- wbrew tezie bp. Kromera (1581 – pierwsze epitafium Kopernika), powtórzonej przez Brożka (1618), Ghiliniego (1647) oraz Papadopolego (1726) i innych autorów do II poł. XX w., nie znamy dotąd *rzetelnych* źródeł historycznych, które dowodzą, że Kopernik zdobył stopnie doktorskie ze sztuk (filozofii) i medycyny, w szczególności, że stało się

w Padwie w 1499 r. – jak twierdził Papadopoli (1726) – czy w Padwie ze sztuk (filozofii) w 1499 r. i medycyny w 1504 r. lub 1505 r. – jak twierdził Nardi 1959.

W tym kontekście należy zadać elementarne pytania: *Czy Mikołaj Kopernik zdobył stopnie bakałarza, licencjata, magistra / doktora sztuk (filozofii) i bakałarza, licencjata, doktora medycyny?*[6] *Czy było to konieczne w jego czasach? Czy zachowały się jakiekolwiek potwierdzenia źródłowe takich faktów?*

8. Studia kanoników warmińskich a statuty kapituły warmińskiej

W *Borussiae encomium* (*Pochwała Prus*, 1541) Joachim Retyk nazywał kapitułę fromborską „collegium multorum doctorum, et piorum Virorum" („kolegium wielu uczonych i pobożnych mężów") (Hipler (red.) 1873b, s. 216), bowiem prawie wszyscy kanonicy ukończyli uniwersytet. Nie było to jednak dziełem przypadku, lecz skutkiem planowego działania kanoników, zgodnego z treścią kolejnych statutów kapituły fromborskiej: bp. Hermana z 1343 r., bp. Henryka z 1384 r., bp. Mikołaja Tungena z lat 1485–1489 oraz bp. Ferbera z 1532 r.

Podwaliny tego systemu stworzył Statut kapitulny bp. Hermana z 1343 r., który orzekał, iż „każdy kanonik przebywający na studiach [np. teologii lub prawa], uważany był za rezydującego, tzn. zatrzymywał przez cały okres nauki dochody ze swych prebend" (zob. *Codex diplomaticus Warmiensis* t. II, nr 31; cyt. za: Zins 1966, s. 216).

Wzmocnił tę regułę Statut kapitulny bp. Henryka z 1384 r.: każdy nowo przyjęty kanonik, po rocznej rezydencji, miał obowiązek udać się na trzyletnie studia uniwersyteckie; podczas tych studiów kanonik otrzymywał nie tylko prebendy, lecz także otrzymywał specjalną premię – dodatek roczny w wysokości 15 marek (zob. *Codex diplomaticus Warmiensis* t. III, nr 165; Zins 1966, s. 217 – podawał tu 15 grzywien).

Uzupełnił ten zapis Statut kapitulny bp. Tungena z lat 1485–1489, który wydał Hipler ((red.) 1873b, ss. 246–265) i przedrukował Leopold Prowe (1884, t. II, ss. 498–521). Art. 51 tego statutu (Hipler (red.) 1873b, s. 261; Prowe 1884, t. II, ss. 516–517) precyzyjnie określił zasady studiowania.

Po pierwsze podawał, jakie kierunki studiów mógł podjąć kanonik po rocznej rezydencji: były to Sacra pagina / Pismo Święte (czyli teologia / biblistyka), prawo dekretów (prawo kanoniczne), prawo cywilne oraz medycyna, czyli fizyka (*medicina seu physica*)[7].

---

[6] O istnieniu takich stopni informował np. Walter Rüegg, główny redaktor *A History of the University in Europe*, tom 1–4 (1992): „The degrees awarded by European universities – the bachelor's degree, the licentiate, the master's degree, and the doctorate – have been adopted in the most diverse societies throughout the world" (Rüegg 1992, s. xix).

[7] Terminu „medicina seu phisica" użyto np. w statucie Uniwersytetu Bolońskiego Medycyny i Sztuk Wyzwolonych (Universitatis scolarium scientie Medicine et artium generalis studij Civitatis Bononie / *Uniwersytetu studentów medycyny i sztuk (wyzwolonych) ogólnego studium miasta Bolonii*) *z* 1405 r. „Et ad evidentiam predictorum, notarius Universitatis aut alius loco ipsius precise teneatur hoc statutum legere et publicare semel in *medicina seu physica*, semel in phylosophya et semel in loyca (logica), semel in gramatica, et semel in astrologia, in scolis in quibus doctores et scolares simul convenerint disputationis causa, pena duorum solidorum bon ipsi notario; ad cuius statuti observationem teneatur quilibet Rector, qui pro tempore fuerit, pena cuilibet Rectori decem solidorum pro qualibet vice qua negligens fuerit in predictis observandis et observari faciendis" (Cagliani (red.) 2026).

W tłumaczeniu na język polski: „A w celu udowodnienia powyższych faktów notariusz uniwersytetu lub inna osoba w jego imieniu będzie ściśle zobowiązana przeczytać i opublikować ten statut jednokrotnie na medycynie, czyli fizyce, jednokrotnie na filozofii i jednokrotnie na prawie, jednokrotnie na gramatyce i jednokrotnie na astrologii, w szkołach, w których doktorzy i uczniowie (studenci) spotykają się w celu dyskusji,

Po drugie określał, jakie stopnie naukowe wieńczyły te studia: tytuł magistra lub pełnego bakałarza (*Bacalarius formatus*) Pisma Świętego (teologii / biblistyki)[8], doktora lub licencjata prawa kanonicznego, prawa cywilnego lub medycyny, zwanej ówcześnie też fizyką (*z racji zależności od fizyki / filozofii naturalnej Arystotelesa*).

Po trzecie, kanonik musiał dowieść, iż rzetelnie studiował – okazując formalny dokument zakończenia studiów, opatrzony pieczęcią rektora uniwersytetu i składając uroczystą przysięgę na autentyczność takiego dokumentu[9].

Na poparcie tych stwierdzeń cytuję poniżej tłumaczenie art. 51 Statutu kapitulnego bp. Tungena:

> „(51) Również, ponieważ brak ludzi wykształconych winien być zaspokojony dla pożytku Kościoła, aby mogli oni przynieść we właściwym czasie stosowny owoc, postanawiamy, że każdy nowo wstępujący kanonik – chyba że będzie magistrem lub pełnym bakałarzem (*Bacalarius formatus*) Pisma Świętego (czyli teologii / biblistyki) albo doktorem bądź licencjatem dekretów [prawa kanonicznego], albo prawa cywilnego, albo medycyny lub fizyki (czyli nauk lekarskich; *aut in medicina seu physica*) – po rocznej rezydencji, jeśli Kapituła uzna to za stosowne i celowe, zobowiązany jest studiować przez co najmniej trzy lata w jakimś uniwersytecie uprzywilejowanym na jednym z rzeczonych wydziałów i w ten sposób poświęcić się wyłącznie studiom, aby bezustannie i nieprzerwanie w nich przez wspomniane trzy lata trwać. I niech nie waży się stamtąd oddalać, chyba że z powodu zarazy, choroby, głodu lub najazdu wrogów uzna, iż należy przenieść się do innego uprzywilejowanego uniwersytetu. Jeśli zaś z innej przyczyny, aczkolwiek uzasadnionej, porzuci studia, kapituła za czas nieobecności bynajmniej nie będzie mu wypłacać (dochodów) jako studentowi. Jeśliby zaś z błahego powodu (a to, czy jest on taki, zależeć będzie od osądu kapituły) postanowił się oddalić, za czas takiej nieobecności zostanie uznany po prostu za nieobecnego. I niezależnie od tego będzie zobowiązany wspomniane trzy lata rozpocząć na nowo i kontynuować studia, jak wyżej powiedziano, aż do końca, tak jakby wcześniej nic w tym kierunku nie zostało zrobione. O wszystkich zatem i poszczególnych wspomnianych wyżej rzeczach, zanim po powrocie zostanie dopuszczony do pobierania dystrybucji (*distributiones*: ruchome części dochody kanoników), zobowiązany jest przedstawić pełny dowód za pomocą oficjalnych zaświadczeń opatrzonych pieczęcią rektora uczelni, w której studiował, oraz potwierdzony własną przysięgą.

pod karą dwóch soldo (srebrna moneta, odpowiednik polskiego szeląga) dla samego notariusza; do przestrzegania tego statutu zobowiązany jest każdy rektor, który będzie sprawował urząd w danym czasie, pod karą dziesięciu soldo dla każdego rektora za każdy przypadek, w którym będzie niedbały w przestrzeganiu wyżej wymienionych postanowień i dopilnowaniu ich przestrzegania" (tłum. i kursywa – MK).

[8] „Na teologii obowiązywał […] trzystopniowy bakalaureat. Jako pierwszy zdobywano tytuł bakałarza biblijnego, który oznaczał, że jego posiadacz miał prawo objaśniania Pisma św. Drugi tytuł bakałarski, jaki otrzymywali studenci teologii, to bakałarz sentencjariusz i ten był dwustopniowy: pierwszy stopień oznaczał prawo do wykładania *Sentencji* Piotra Lombarda, drugi stopień pojawiał się w momencie wygłoszenia *Principium,* czyli wykładu wstępnego do trzeciej księgi *Sentencji*: bakałarz sentencjariusz otrzymywał wtedy tytuł *baccalarius formatus in theologia.* Po ukończeniu studiów teologicznych, przeprowadzeniu przewidzianych statutami dysput i zdaniu wszystkich egzaminów, adeptowi wydziału teologicznego nadawano tytuł magistra lub doktora teologii. W średniowieczu te tytuły były używane zamiennie i były równoważne" (L. Nowak 2006, s. 4).

[9] Uzupełniam / koryguję tu opracowania: Zins 1966, s. 217; Okniński 1966 oraz Goddu 2010, s. 20. Ten ostatni wymieniony przetłumaczył błędnie „aut in medicina seu phisica" na angielski jako „in medicine as a physisican, zamiast „in medicine or physics (where „physics" means „medical sciences").

> Ponadto, jeśli pożytecznie kształcił się na studiach i poprosi o udzielenie mu pozwolenia na dalsze studiowanie, nie należy mu takiego pozwolenia odmawiać (tłum.; uzupełnienia – MK)[10].

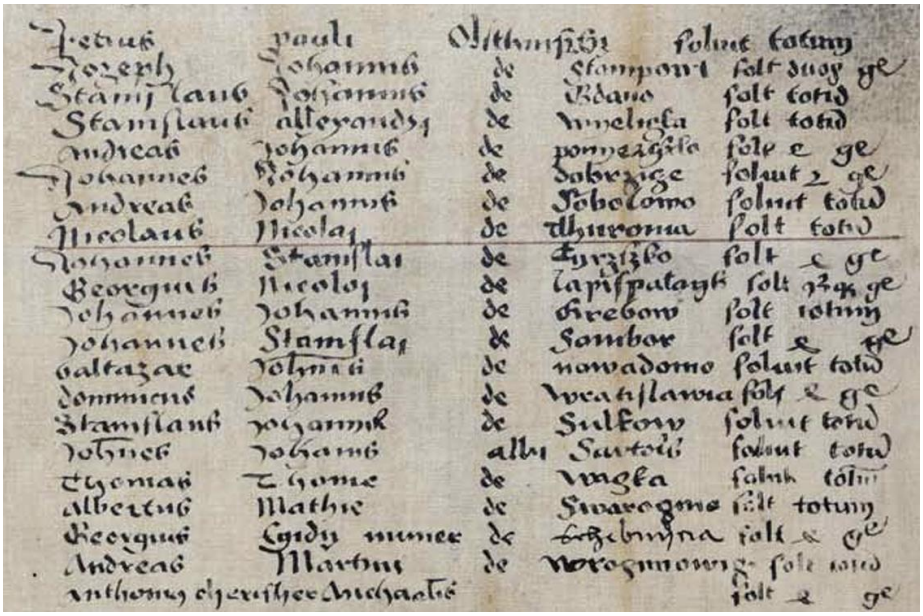
Potwierdzał te zapisy Statut kapitulny bp. Ferbera z 1532 r. z dwoma różnicami: art. 27 określał 40 lat jako górną granicę wieku, do którego kanonik podlegał obowiązkowi studiowania, jeśli nie miał stopnia naukowego, i wśród kierunków studiów poleconych wymieniał zamiast medycyny sztuki wyzwolone, czyli filozofię (Archiwum Archidiecezji Warmińskiej, Statuta Ecclesiae Varmiensis, sygn. ADO, II. 7; Zins 1966, s. 217).

9. Studia Kopernika w Krakowie a medycyna?

Historycy twierdzą współcześnie, że Mikołaj Kopernik studiował sztuki wyzwolone (filozofię) w Alma Mater w Krakowie aż 4 lata: od jesieni 1491 aż najpóźniej do lata 1495 – Hipler (red.) 1873b, s. 266 (z mylną datą roczną 1497); Prowe 1883, t. I/1, s. 129, przyp. ** (z mylną datą roczną 1497); Birkenmajer 1924, ss. 54–56 (z poprawną datą roczną); Barycz 1953, s. 25; Biskup 1973, ss. 53–54, reg. 21; s. 54, przyp. 21; Sikorski 1968/2023, s. 21; Chachaj 2023, ss. 38–93. Świadczy o tym:

- Wpis M. Kopernika do albumu Akademii Krakowskiej jesienią 1491 r.: „Nicolaus Nicolai de Thorunia solvit totum” („Mikołaj, syn Mikołaja, z Torunia, zapłacił wszystko”),

[10] „(51) Item cum de literatis implenda sit indigentia ecclesiae, ut fructum suo tempore afferre valeant opportunum, Statuimus, quod quilibet Canonicus de novo intrans, nisi in Sacra pagina Magister vel Baccaurelaus formatus, aut in Decretis, vel in iure civili, aut in medicina seu physica Doctor aut Licenciatus exstiterit, post residentiam primi anni, si Capitulo visum et expediens fuerit, teneatur ad triennium ad minus in aliquo studio privilegiato in una dictarum facultatum studere, sicque soli studio operam dare, ut iugiter et continue in ipso per memoratum triennium perseveret. Nec se inde absentare praesumat, nisi pestilentiae, infirmitatis, famis, aut hostilitatis causa ad aliud se duxerit privilégiatum studium transferendum. Quodsi ex alia causa, rationabili tamen, studium deserverit, pro tempore absentiae eidem tanquam Studenti Capitulum minime respondebit. Si vero ex frivola causa (quae an talis sit, iudicio Capituli stabitur) se duxerit absentandum, pro tempore absentiae huiusmodi simpliciter reputabitur absens. Et nihilominus teneatur dictum triennium reincipere studiumque, ut praemittitur, usque ad finem continuare, ac si prius nihil esset actum in eodem. De praemissis itaque omnibus et singulis, antequam ad perceptionem distributionum rediens admittatur, patentibus literis sigillo Rectoris Studii, in quo studuerit, munitis et assertione proprii iuramenti teneatur facere plenam fidem. Praeterea si is utiliter se in studio habuerit petiveritque sibi dari licentiam studendi diutius, non erit sibi talis licentia deneganda” (Hipler (red.) 1873b, s. 261; Prowe 1884, t. II, ss. 516–517).

Ryc. 10. *Metrica seu Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis, P. 1, inde ab anno 1400 usque ad annum 1508*. Biblioteka Jagiellońska, rkp. 258 III, karta 380. Źródło: Wasiutyński 1938, przed s. 41[11]

- brak informacji źródłowych o M. Koperniku aż do 26 VIII 1495 r. (Birkenmajer 1924, s. 271; Biskup 1973, s. 54, reg. 23),
- Kopernik nie zdobył w Krakowie stopnia bakałarza i magistra sztuk (filozofii), bowiem jego nazwiska nie ma na liście księgi promocji Alma Mater – Birkenmajer 1924, ss. 54–56; Barycz 1953, s. 25; Biskup 1973, s. 54, przyp. 21; Sikorski 1968/2023, s. 21; Chachaj 2023, ss. 38–93.

W tym kontekście rodzi się pytanie: Czy mimo iż nazwisko Mikołaja Kopernika nie pojawia się na liście księgi promocji Alma Mater, mógł on jednak uzyskać w Krakowie stopnie z filozofii albo *ekwiwalenty tych stopni*[12] wymagane do dalszych studiów z medycyny?

Udzielono na to pytanie dwóch odpowiedzi:

1) *Obowiązująca przez wiele lat*: statut kapituły warmińskiej zezwalał kanonikowi na studiowanie, z jednoczesnym korzystaniem z dochodów płynących z kanonikatu, jeśli nie zakończył studiów zdobyciem stopnia naukowego / dyplomu (Sikorski 1968/2023 s. 21; Markowski 1973, s. 16; Górski 1973, s. 105; Małłek 2015, ss. 75–76).
2) Ostatnio przypomniana: Zgodnie ze statutem kapituły warmińskiej bp. Mikołaja Tungena (czerwiec 1485 – luty 1489) wymóg zdobycia stopnia naukowego / dyplomu nie dotyczył jednak filozofii, lecz teologii, prawa i medycyny (Hipler (red.) 1873b, s. 261; Prowe 1884, t. II, ss. 516–517; Mameła 1995, ss. 248–249; Goddu 2010, ss. 20–

[11] W oryginalnej księdze nazwisko Kopernika wpisano na stronie 380 (zob. Chmiel (wyd.) 1892, s. 12; Gąsiorowski i in. (wyd.) 2004, s. 498 i przyp. 1629), ale w dostępnych w sieci internetowej faksymiliach ta właśnie strona ma wyblakłą czcionkę (zob. *Metrica seu Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis. P. 1, inde ab anno 1400 usque ad annum 1508*. Kraków. Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 258 III. Na szczęście zdjęcie tej strony z dobrze widoczną jeszcze czcionką opublikował Jeremi Wasiutyński (Wasiutyński 1938, przed s. 41).

[12] Przez ekwiwalenty tytułu magistra sztuk wyzwolonych rozumiem jakiekolwiek formalne potwierdzenie faktu odbycia studiów z programem magisterskim.

22; Chachaj 2023, ss. 92–93) – *zatem fakt zdobycia przez Kopernika stopnia z filozofii (bakałarza, magistra) nie byłby sprzeczny z tym statutem*.

OTWARTE PROBLEMY / PYTANIA:

Ponieważ M. Kopernik studiował w Krakowie aż cztery lata i posiadał nieprzeciętne zdolności (o czym świadczą późniejsze jego dokonania), mógł on bez większego trudu zdobyć tutaj po roku czy dwóch latach stopień bakałarza sztuk wyzwolonych, a po czterech być może nawet magistra (nie było bowiem stopnia licencjata ani doktora sztuk wyzwolonych) lub zdobyć *formalne potwierdzenie zaliczenia programów takich studiów na poczet dalszych studiów we Włoszech*, bowiem – jak się powszechnie twierdzi – warunkiem wstępnym studiowania medycyny na ówczesnych uniwersytetach było posiadanie stopnia magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalent tego tytułu.

Według Juliana Bartoszewicza (1854/1873, s. 218): „Kopernik uczył się medycyny, nie odbył jednak całego kursu nauk w Krakowie". Rodzi się tu pytanie: Czy faktycznie już podczas studiów w Krakowie Kopernik zdobył jakąś wiedzę medyczną? Czy są na to jakiekolwiek dowody źródłowe?

10. Studia Kopernika z medycyny we Włoszech: świadectwa empiryczne – warsztat historyka i regesty kopernikowskie (od II poł. XIX w.)

Znamy zaledwie cztery regesty kopernikowskie, które wiążą się w pewnym stopniu ze studiami medycznymi Kopernika w Padwie. Podaję je poniżej:

- Frombork, 28 VII 1501: „Na posiedzeniu kapituły warmińskiej M. Kopernik prosił o przedłużenie terminu na ukończenie studiów do dwóch lat. […] Kapituła wyraziła zgodę, zwłaszcza że Mikołaj przyrzekł studiować medycynę i w przyszłości może służyć poradą lekarską biskupowi oraz członkom kapituły" (Prowe 1853, s. 33; …;[13] Biskup 1973, reg. 38, ss. 60–61)[14].
- Padwa, 10 stycznia 1503 r., instrument notarialny: Mikołaj Kopernik ustanowił swoich prokuratorów do przejęcia nadanej mu niedawno scholasterii wrocławskiej Św. Krzyża (Ringoni 1951, s. 25; Biskup 1973, reg. 42, ss. 61–62).
- Ferrara, 31 maja 1503 r.; Padwa, po 3 VII 1501 – przed 31 V 1503 r.: Dyplom doktorski prawa kanonicznego Mikołaja Kopernika (31 maja 1501 r.) stwierdza,

[13] Zob. powyżej przyp. 3.

[14] Pełny regest wygląda następująco: „W roku 1501, w dniu Pantaleona, męczennika (czyli 27 lipca 1501 r.), bracia kanonicy Mikołaj (sic) i Andrzej Coppernick spotkali się ze swoją kapitułą. Ten pierwszy pragnął przedłużyć studia o dwa lata, mając już za zgodą kapituły trzy lata nauki; drugi Andrzej poprosił o łaskę rozpoczęcia i kontynuowania studiów zgodnie z treścią statutów. Obydwaj prosili także o to, aby otrzymali to, co zwykle otrzymują studenci na taki wyjazd (czyli stypendium studenckie). Po dojrzałym namyśle kapituła przychyliła się do próśb jednego i drugiego, zwłaszcza że Mikołaj obiecał studiować medycynę, mając w przyszłości służyć poradą lekarską naszemu Najczcigodniejszemu Biskupowi oraz kanonikom, a Andrzej wydawał się zdolny do zdobywania wykształcenia" (tłum.; uzupełnienia – MK) / „Anno MCCCC[C]I. In die Panthaleonis martyris comparuerunt eor[u]m capitulo domini Canonici Nicholaus (sic) et Andreas Coppernick fratres, desideravit ille ullteriorem studendi terminum videlicet ad biennium, qui iam tres annos ex licentia capituli peregit in studio. Alter Adreas petiit favorem studium suum incipiendi et iuxta tenorem statutorum continuandi: quodque utrique darentur studentibus dari consueta. Post maturam deliberationem Capitulum votis utriusque condescendit, Maxime ut Nicholaus medicinis studere promisit Consulturus olim Antistiti nostro Reverendissimo ac etiam dominis de capitulo medicus salutaris, Et Andreas pro literis capescendis habilis videbatur" (Prowe 1853, s. 33). Powrócimy do tego regestu w dalszej części artykułu.

że studiował on w Bolonii i Padwie: Boncompagni 1877; …; Biskup 1973, reg. 32, s. 58; reg. 44, s. 62; reg. 40, s. 61.

- Malbork, 1–4 stycznia 1504 r.: Kopernik jest uczestnikiem zjazdu stanów Prus Królewskich w Malborku – Birkenmajer 1900, ss. 462–464 (Kopernik wrócił do Polski już może u końca 1503 r.); 1924 s. 196 (z błędną datą 1 stycznia 1505 r.); Schmauch 1933 (Kopernik wrócił na Warmię jesienią 1503 r.); …; Biskup 1973, reg. 45, s. 63 (Kopernik uczestniczył w zjeździe stanów Prus Królewskich zwołanym do Malborka na 1 stycznia 1504 r.); zatem: Kopernik wrócił ze studiów we Włoszech u końca 1503 r. lub późną jesienią 1503 r., studiował więc w Padwie medycynę tylko dwa lata.

11. Studia Kopernika z medycyny we Włoszech: interpretacje historiograficzne

11.1. Pierwsze przybliżenie: organizacja studiów medycznych w średniowiecznych i renesansowych uniwersytetach

Warunkiem wstępnym studiowania medycyny było posiadanie stopnia magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalent tego tytułu (Barycz 1965; Górski 1973; Małłek 2001, s. 26). Dwuletnie studia kończyły się zdobyciem stopnia bakałarza, a trzyletnie – stopnia licencjata „veniam practicandi" (warunkiem była konieczność ukończenia praktyki lekarskiej). Stopień doktora wieńczył czteroletnie studia, jeśli student posiadał stopień magistra sztuk wyzwolonych lub pięcioletnie, jeśli student nie posiadał tytułu magistra sztuk wyzwolonych (Górski 1973, ss. 80–81: 5 lat; powołując się błędnie na Berg 1943).

Interpretacja regestów kopernikowskich: Bolonia i Padwa (od II poł. XIX w.)

Kluczowe są dwa regesty:

- Bolonia, schyłek 1496 r.: Mikołaj Kopernik uiścił kwotę 9 groszy i został wpisany do metryki kolegium niemieckiego w Bolonii [*to dowód na rozpoczęcie studiowania prawa w Bolonii*] – Malagola (1878, ss. 564–565; 1880, ss. 6, 82); …;[15] Biskup 1973, reg. 27, s. 56.
- Bolonia, 18 czerwca 1499 r.: instrument notarialny dotyczący Erharda Truchsessa, podpisany w obecności „m. [magistro] Nicolalo Kopernick, canonico ecclesie Varmienis, scholare Bon., studente in utroque iure" [*to dowód*, *iż studiował prawo w Bolonii i był już magistrem sztuk wyzwolonych (co zostanie później zanegowane)*] – Sighinolfi 1920, s. 30; Sikorski 1968/2023, s. 17; Rosen 1960, ss. 655–656; Barycz 1965, s. 45; Biskup 1973, reg. 32, s. 58; Chmaj 2023, ss. 154–157.

Z analiz źródłowych przeprowadzonych przez Schmaucha (1933) wiemy, że Kopernik studiował medycynę w Padwie od jesieni 1501 r. do lata 1503 r. Nie wiadomo jednak, czy zakończył we Włoszech studia medyczne zdobyciem stopnia bakałarza albo stopnia licencjata „veniam practicandi", *gdyż brak potwierdzeń źródłowych tego faktu* (Barycz 1965; Małłek 2001, s. 26).

Kopernik musiał jednak mieć stopień licencjata z medycyny, gdyż był lekarzem biskupów i kanoników warmińskich (Fritz 1923, s.7, przyp.*; Konopka 1965, s. 203; Okniński 1966;

[15] Zob. powyżej przyp. 3.

Sikorski (1967, s. 443; 1973/2011, s. 45; 1973/2022, s. 49); Mameła 1997, s. 13; Klimowska 2023; Jurgowiak 2023). Statut kapituły warmińskiej (1489) stwierdza, że studia z medycyny wieńczy stopień licencjata lub doktora, a brak dokumentów źródłowych na to, że Kopernik miał stopień doktora medycyny – zob. Barycz 1965; Okniński 1966; Sikorski 1967; Małłek 2001.

Przypomnijmy tu bardzo ważne uwagi poczynione w interesującej nas kwestii przez Karola Górskiego:

> Górski (1973, s. 114): W Bolonii Kopernik zdobył, „jak można sądzić, stopień magistra na wydziale sztuk, warunek przyszłego doktoratu [z medycyny]. Na uniwersytecie w Bolonii Artes były połączone z medycyną i tu może Kopernik rozpoczął studia medyczne, których odbywanie równocześnie ze studium prawa przyjmują niektórzy badacze włoscy" (cyt. też: Chachaj 2023, s. 156).
>
> Górski (1973, s. 81): „Jest rzeczą prawie pewną, że Kopernik nie uzyskał stopnia doktora [medycyny], choć to napisano na nagrobku, umieszczonym w katedrze we Fromborku przez Kromera. Zastanowić się wypada, co mógł on zrobić przez owe dwa lata (1501–1503), kiedy studiował medycynę w Padwie. Jeżeli zaczynał od początku – mógł zostać najwyżej bakałarzem bez prawa praktyki. Jeżeli tedy miał magisterium z Artes, czy było to podstawą do zaliczenia części wykładów? Nie wiemy. Jeśli jednak tak było, Kopernik mógł w Padwie uzupełnić brakujące przedmioty i odbywać praktykę, upoważniającą do zdobycia stopnia licencjata. Na to dwa lata mogły starczyć. Skoro uprawiał później praktykę lekarską, należałoby przyjąć, że miał ten stopień, ale nie ma na to dowodu. Nie było też przepisów, które zakazywałyby komukolwiek leczyć. Mógł więc Kopernik leczyć bez dyplomu na podstawie praktycznych wiadomości".

Z kolei Zofia Wardęska dopuszczała możliwość, że Kopernik miał stopień magistra / doktora z filozofii, który zdobył w Bolonii (Wardęska 1986, s. 9), i stopień doktora z medycyny, który otrzymał w Padwie w latach 1502–1503 (Wardęska 1986, s. 10).

11.2. Drugie przybliżenie: organizacja studiów na włoskich uniwersytetach u końca XV w. (Goddu 2010)

Zdaniem André Goddu u końca XV w. włoskie uniwersytety nadawały tylko stopień doktora. Z wyjątkiem teologii na większości uniwersytetów zanikł stopień bakałarza. Np. na Uniwersytecie w Bolonii nierzadkim przypadkiem byli studenci prawa, którzy nie mieli stopnia bakałarza ze sztuk wyzwolonych (filozofii). Zgodnie ze statutem Uniwersytetu w Padwie, aby zdobyć stopień doktora medycyny, należało studiować trzy lata (Goddu 2010, ss. 175–176)[16].

Mitem jest, że Kopernik studiował we Włoszech do 1506 r., jak wcześniej utrzymywano: studiował tylko dwa lata medycynę i powrócił na Warmię najpóźniej w styczniu 1504 r.[17]

[16] Goddu głosił takie tezy częściowo w oparciu o monografię Grendler 2002 (i to błędnie, co pokażę poniżej), ta jednak milczy o Koperniku. Goddu przeoczył tutaj kwestię wymogu wstępnego – posiadania przez studenta medycyny stopnia bakałarza, licencjata czy magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalentu tych dyplomów.

[17] Goddu popełnił tu dwa błędy: po pierwsze, błędnie powołał się na Mariana Biskupa (1973, reg. nr 45), gdyż regest 45 głosi, że Kopernik z ramienia Kapituły Warmińskiej wziął udział w zjeździe stanów Prus Królewskich w Malborku (położonym na granicy Powiśla i Żuław), zwołanym na 1 stycznia 1504 r., i po drugie, myli się, twierdząc, że Kopernik powrócił na Warmię najpóźniej w styczniu 1504 r. – stało się to już na jesieni lub u końca 1503 r. (co uzasadnił m.in. Schmauch 1933).

Kopernik nie miał zamiaru podczas pobytu w Padwie zdobyć stopnia z medycyny, był bowiem pewny, że mimo to będzie mógł pełnić funkcję lekarza na Warmii (Goddu 2010, s. 198)[18].

11.3. Trzecie przybliżenie: organizacja studiów medycznych na uniwersytecie w Padwie (Chachaj 2023)

Wskażmy kolejne kroki rozumowania Chachaja:

- Warunkiem wstępnym studiowania medycyny było posiadanie stopnia magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalent tego tytułu (Chachaj 2023, s. 157 i s. 177); roczne studia medyczne kończyły się zdobyciem stopnia bakałarza, dwuletnie – zdobyciem stopnia licencjata „veniam practicandi" (warunkiem była konieczność ukończenia praktyki lekarskiej), a trzyletnie – zdobyciem stopnia doktora (Chachaj 2023, s. 195, z powołaniem się na: *Statuta dominorum artistarum achademiae Patavinae* (Venice, 1496), k. 28v.–29r. / Favaro 1881, ss. 59–60; Berg 1943, s. 176).
- Kopernik nie miał stopnia magistra / doktora sztuk wyzwolonych, bo milczą o tym źródła historyczne i zanegowana jest lekcja terminu „m[agistro]" z regestu z dnia 18 czerwca 1499 r. (Chachaj 2023, s. 191).
- „Nie zachowały się w księgozbiorze Kopernika żadne ślady jego ewentualnych studiów medycznych w Bolonii" (Chachaj 2023, s. 157).
- „Kopernik nie mógł doktoryzować się z medycyny, ponieważ nie ma w jego życiorysie aż kilkuletniej luki na odbycie studiów medycznych. Ponadto zachodzi podstawowe pytanie: dlaczego Kopernik, studiując w Bolonii, miałby się udawać po doktorat (magisterium) z sztuk wyzwolonych do Padwy? (Chachaj 2023, s. 191)"
- Zachowane akta promocji padewskiego Kolegium Filozofii i Medycyny milczą o doktoracie Kopernika (Chachaj 2023, s. 191).
- „W zachowanych z lat 1501–1503 aktach promocyjnych Uniwersytetu Padewskiego nie ma informacji o nadawanych bakalaureatach czy licencjatach z medycyny. […] Dlatego spotykane w różnych opracowaniach twierdzenie, jakoby Kopernik uzyskał w Padwie licencjat z medycyny nie ma potwierdzenia źródłowego" (Chachaj 2023, s. 195).

  Musimy tu zwrócić uwagę na niezgodne z sobą tezy:

  1) Fakt, iż „Kopernik nie miał stopnia magistra / doktora sztuk wyzwolonych, bo milczą o tym źródła historyczne w połączeniu z zanegowaniem lekcji terminu „m[agistro]" z regestu z dnia 18 czerwca 1499 r. (Chachaj 2023, s. 191)" *stoi w sprzeczności* z „Warunkiem wstępnym studiów medycznych: posiadania stopnia magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalentu tego stopnia (Chachaj 2023, s. 157 i s. 177)".

[18] Nie wiadomo skąd czerpał tę pewność Goddu – nie jest ona w ogóle oparta na źródłach historycznych.

Ponadto wątpliwe są cztery tezy Chachaja:

1) „Spotykane w literaturze przedmiotu twierdzenie, jakoby w Padwie można było osiągnąć doktorat z medycyny dopiero po pięciu latach studiów jest mylne, wystarczy bowiem – jak dowodzą zapisy w statuach – trzy lata. Błędną wiadomość upowszechnił Karol Górski" (Chachaj 2023, ss. 196–197) – *u podstaw tej tezy leży niejawne założenie, iż Kopernik musiał studiować zgodnie ze standardowymi zasadami i nie mógł uzyskać stopnia doktora w krótszym okresie czasu*. Ponadto błędna jest teza jakoby w Padwie, w normalnym trybie, trzy lata wystarczały do zdobycia stopnia doktora medycyny – potrzebne było do tego spełnienie jeszcze dwóch dodatkowych warunków (*co wyjaśnię poniżej w rozdz. 12*).
2) „Kopernik nie mógł doktoryzować się z medycyny, ponieważ nie ma w jego życiorysie aż kilkuletniej luki na odbycie studiów medycznych" (Chachaj 2023, s. 191) – *jak wyżej*.
3) „Ponadto zachodzi podstawowe pytanie: dlaczego Kopernik, studiując w Bolonii, miałby się udawać po doktorat (magisterium) z sztuk wyzwolonych do Padwy?" (Chachaj 2023, s. 191) – *w domyśle odpowiedź Chachaja jest prosta: Kopernik nie miał takiego powodu; ale na tak sformułowane pytanie można równie dobrze odpowiedzieć, iż Kopernik miał jednak jakieś powody, by tak czynić, my ich jednak nie znamy, bo nie mamy żadnych rzetelnych źródeł, które o tym informują*.
4) Zachowane akta promocji padewskiego Kolegium Filozofii i Medycyny milczą o doktoracie Kopernika (Chachaj 2023, s. 191) – *u podstaw tej tezy leży niejawne przypuszczenie, że akta te są kompletne, a nie ma takiego dowodu*.

Konkluzje

Wbrew analizom prof. Chachaja nadal jest prawdopodobne, że Kopernik posiadał stopień magistra sztuk wyzwolonych lub *ekwiwalent tego stopnia*, który zdobył w Bolonii albo Padwie, bo w przeciwnym przypadku nie mógłby studiować medycyny. Nadal jest też prawdopodobne, że Kopernik uzyskał w Padwie licencjat z medycyny lub *ekwiwalent tego dyplomu* albo ewentualnie (co jest mniej prawdopodobne) doktorat z medycyny, bo inaczej nie miałby uprawnień do praktykowania medycyny na Warmii. Chyba że przyjmiemy, iż nepotyzm bp. Watzenrodego sprawił, że złamano zasady statutu Kościoła warmińskiego i narażano na zagrożenie zdrowia biskupa i kanoników, powierzając ich opiekę zdrowotną osobie bez uprawnień do leczenia – czyli niemającej licencjatu z medycyny / licencji lekarskiej.

Otwarte problemy – pytania

- Czy możemy jeszcze odnaleźć jakiekolwiek poświadczenia [wpisy metrykalne, dyplomy] uzyskania stopnia magistra sztuk wyzwolonych lub ekwiwalentu tego stopnia, który Kopernik zdobył w Bolonii albo Padwie?
- Czy możemy jeszcze odnaleźć jakiekolwiek poświadczenia uzyskania przez Kopernika w Padwie licencjatu z medycyny lub *ekwiwalentu tego* uprawnienia albo i nawet doktoratu z medycyny?

- Czy hipotetyczny nepotyzm bp. Watzenrodego sprawił, że złamano zasady statutu Kościoła warmińskiego i nadano Mikołajowi Kopernikowi prawo leczenia biskupów i kanoników, mimo iż Kopernik nie posiadał co najmniej uprawnień licencjata medycyny?

12. Statut Uniwersytetów Sztuk [Wyzwolonych] i Medycyny w Padwie 1496 (a także 1520 i 1589)

Program studiów medycznych w Padwie na przełomie XV/XVI w. nie różnił się zasadniczo od programu innych uniwerstetów w tym okresie. W Statucie Uniwersytetów Sztuk [Wyzwolonych] i Medycyny w Padwie (1496, a także 1520 i 1589) określono go w ks. II, w art. 16:

> **Ks. II, art. 16, „Wykłady, które profesorowie są zobowiązani prowadzić"**
>
> Profesorowie zwyczajni (Ordinarii Theorici) są zobowiązani wykładać całą pierwszą księgę *Kanonu* [*medycyny* Awicenny] na pierwszym roku. Na drugim roku mają wykładać *Aforyzmy* Hipokratesa wraz z *Komentarzem* Galena; jeśli ukończą ten materiał przed końcem roku, muszą przejść do *Rokowań* (*Prognostyk*) Hipokratesa. Na trzecim roku niech wykładają *Microtegni* (*Ars Parva*) Galena z wykładnią Trusjana lub Jakuba, uwzględniając pytania według uznania słuchaczy; jeśli ukończą to przed końcem roku, niech kontynuują wykłady z czwartego traktatu pierwszej księgi *Kanonu*. Profesorowie nadzwyczajni (Extraordinarii Theoreticae) mają również wykładać naprzemiennie w taki sposób, aby to, co zwyczajni wykładali w poprzednim roku sami wykładali w następnym roku pod warunkiem uzyskania zgody profesorów zwyczajnych; gdyby odważyli się wykładać bez tej zgody zostaną oskarżeni o krzywoprzysięstwo i obciążeni grzywną w wysokości 50 librów, ani Rektor i Radcowie nie mogą nikomu udzielić na to pozwolenia. Jeśli jednak którykolwiek profesor zechce wygłosić wykład wykraczający poza ten, który mu przydzielono, nie wolno mu nigdy wykładać materiału już rozpoczętego lub publicznie ogłoszonego przez innego profesora ani też – jak wspomniano wyżej – przydzielonego komuś innemu[19].

Treść tego artykułu w pełni jest zgodna z całkowicie akceptowaną wśród historyków medycyny tezą, iż program studiów medycznych średniowiecznych i renesansowych uniwersytetów zdominowany był przez analizę treści dzieł medycznych trzech uczonych: Awicenny, Hipokratesa oraz Galena.

Co charakteryzuje te dzieła? Głębokie przekonanie, że sztuki wyzwolone, w tym logika, filozofia naturalna oraz astronomia / astrologia, są nieodzowne dla kształcenia i uprawiania

[19] **Liber Secundus, Que teneantur legere doctores 16.** Ordinarii Theorici primo anno legere teneantur totum primum canonis. Secundo anno librum aphorismorum Hippocratis, cum commento Galieni: quem si compleuerint ante finem anni, continuare debent librum pronosticorum Hippocratis. Tertio anno legant librum microtegmi Galieni, cum exposistione Trusiani, seu expositione Iacobi cum quaestionibus ad libitum audire uolentium, quem si compleuerint ante finem anni continuent quartum phen [tractatum – MK] primi canonis. Extraordinarii Theoreticae similiter aliternatim legant, ut quod ordinarii in praecedenti anno legerunt, ipsi in sequenti legant nisi fuerit concurrens eius, legere audeat ullo modo sub poena periurii, et lib. 50. Nec rectori, et cosiliariis hoc alicui concedere liceat. Si quis uero doctor aliquam lectionem ultra sibi deputatam legere uoluerit, nunquam legere possit materiam ab alio doctore inceptam, uel publicatam, uel ut supra alteri deputatam (*Statuta dominorum artistarum achademiae Patavinae*, ks. II, art. 16: 1496, k. 24; 1520, k. 24v.; 1589, k. 38r.).

medycyny[20]. Właśnie dlatego założono w Padwie uniwersytet sztuk wyzwolonych i medycyny, w którym nauczano obydwie rodziny dyscyplin, ściśle wiążąc je z sobą[21].

Filozoficzne podstawy takiego rozumienia sztuk wyzwolonych i medycyny obszernie wyjaśnił Pietro d'Abano (ok. 1250 – ok. 1316), wykładowca padewskiej uczelni w latach 1308–1314, w słynnym dziele *Conciliator: Conciliator differentiarum philosophorum [et] medicorum in primis doctoris in omini disciplinarum genere*, które ukazało się w 1472 roku i miało później wiele wydań w XV i XVI w.[22]

Syntetycznie charakteryzując ten związek: „Ubi logicus, philosophus naturalis et astrologus desinit, medicus incipit" (Gdzie kończy logik, filozof natury i astrolog, tam rozpoczyna medyk)[23].

Takie rozumienie związku medycyny i sztuk wyzwolonych niosło organizacyjne konsekwencje: aby studiować medycynę, należało zdobyć – najlepiej już wcześniej – wiedzę ze sztuk wyzwolonych[24].

Ile jednak lat trwały studia ze sztuk wyzwolonych i medycyny w Padwie? Jakie stopnie lub uprawnienia ze sztuk wyzwolonych i medycyny można było tam zdobyć? W dyskusji na te tematy dotychczasowi badacze biografii Kopernika z reguły przeoczyli wspomniany statut albo też nie dość uważnie go analizowali.

By wyjaśnić te kwestie, pochylmy się nad trzema innymi artykułami tego statutu: ks. II, art. 33 „Ile czasu musi poświęcić na naukę i debatę kandydat do awansu w dziedzinie sztuk wyzwolonych lub medycyny?"; ks. I, art. 56 „W kwestii wynagrodzenia i opłat notariusza" oraz ks. II, art. 29, „O karze dla empiryków".

Ks. II, art. 33, „Ile czasu musi poświęcić na naukę i debatę kandydat do awansu w dziedzinie sztuk wyzwolonych lub medycyny?"

> Nikt nie może zostać dopuszczony do egzaminu ze sztuk wyzwolonych, jeśli nie studiował ich przez 5 lat. Kandydat do awansu w dziedzinie medycyny musi jednak studiować *przez co najmniej* 3 lata i uczęszczać na wszystkie zwyczajne wykłady, *a także mieć udokumentowaną praktykę u znanego lekarza przez co najmniej rok i odwiedzać chorych*. W razie jakichkolwiek wątpliwości co do tego faktu

[20] „Venerable truisms, repeated by university medical writers, asserted that all the liberal arts and natural philosophy were necessary for medicine.[…] This belief, as well as institutional history and convenience, underlay the arrangements linking arts and medicine in a single university and a single doctoral college at Bologna, Padua, and elsewhere. At Montpellier, the expectation that a medical student should be competent in arts was made explicit by provisions in the statutes of 1240 and the papal bull of 1309 to the effect that students already proficient in arts could complete their medical studies in a shorter period than those lacking such preparation" (Siraisi 1990, s. 66).

[21] „At least as clear in its insistence of the joining of philosophy to medicine, and certainly more influential, was Pietro d'Abano's *Conciliator*, a work widely read and frequently reprinted down to the end of the sixteenth century and beyond[…] This work sets up an intellectual structure in which philosophy and medicine are conjoined as closely as they have been anywhere. In the very first differentia it is clearly stated that the three most important things for efficacious medical study are logic, natural philosophy, and astrology […] This linking of disciplines became the general pattern for Italian medical education in succeeding centuries" (Schmitt 1985, ss. 3–4).

[22] Zob. np. d'Abano 1520.

[23] Uogólniam *dictum* Simone Simoniego (1532–1602): „Ubi desinit physicus, ibi medicus incipit" (Gdzie kończy filozof natury, tam rozpoczyna medyk) – zob. Schmitt 1985, ss. 11–12.

[24] „It is evident that a substantial proportion of the graduates in medicine from Italian universities also obtained degrees in arts. Thus, of the 65 medical graduates at Bologna between 1419 and 1434, 31 already had degrees in arts at the time of their graduation in medicine, and 2 more took arts and medical degrees simultaneously" (Siraisi 1990, s. 69).

> wystarczy jego przysięga, chyba że z uzasadnionych przyczyn udzielono mu dyspensy; ponadto musi on publicznie przeprowadzić dysputę i obronić tezę pod kierunkiem doktora z wydziału, na którym stara się o awans, a także wygłosić publiczne wykłady w naszych szkołach.
>
> Ubiegając się o wyznaczenie terminu egzaminu bądź o przyznanie przywileju lub dyspensy, kandydat jest zobowiązany złożyć u naszego woźnego należności przypadające Rektorowi, Uniwersytetowi oraz jego urzędnikom – tak aby wymienione strony mogły otrzymać zapłatę – nawet jeśli następnie zostanie odrzucony przez doktorów podczas egzaminu lub jeśli po uzyskaniu wyznaczonego terminu czy też zwyczajowych przywilejów, zdecyduje się ostatecznie nie przystępować do uzyskania stopnia (kursywa – MK)[25].

Uzupełnijmy ten zapis informacją, że doktorzy / lekarze Kolegium Medycyny w Padwie zajmowali się zarówno medycyną teoretyczną (która obejmowała studium i interpretację dzieł m.in. Awicenny, Galena i Hipokratesa), jak i medycyną praktyczną (obejmującą m.in. profilaktykę, leczenie pacjentów, chirurgię) i byli zatrudniani na stanowisku profesora zwyczajnego albo profesora nadzwyczajnego medycyny teoretycznej albo medycyny praktycznej. Stąd ówczesne określenia: *Ordinarii Theoretici* i *Extraoridinarii Theoretici* oraz *Ordinarii Practici* i *Extraoridinarii Practici*.

Specjalizacjom tym odpowiadały w programie studiów cztery działy: pierwszy i drugi obejmowały medycynę teoretyczną (zajmowano się nią w ciągu dwóch pierwszych lat studiów; zwieńczeniem tego etapu był stopień bakałarza *lub ekwiwalent tego stopnia*), a trzeci i czwarty medycynę praktyczną (po zaliczeniu trzeciego roku studiów i dodatkowego roku praktyki zdobywało się licencję lekarską lub stopień doktora; w przypadku chirurgii po wcześniejszym zdobyciu stopnia doktora z medycyny, zajęcia trwały dodatkowe co najmniej dwa lata).

---

[25] Liber Secundus, ***Quantum promouendus in artibus, seu medicina studuisse debeat et disputasse.*** **33.** Nullus ad examen liberalium artium admitti possit nisi in artibus per annos quinqe studuerit. In medicina vero promouendus studuerit ad minus per annos tres et lectiones omnes ordinarias audierit, et cum aliquo famoso doctore per annum ad minus practicasse, et infirmos uisitasse constet, et si dubitatur de hoc stetur ejus iuramento, et nisi secum ex causa dispensatum fuerit, et publice sub aliquo doctore disputauerit, et responderit in facultate in qua promouendus est, et legerit ad minus in scholis nostris publice lectiones. In petitione uero diei uel gratiarum seu dispensationis deposuisse teneatur apud bidellum nostrum pecuniam spectantem rectorii et uniuersitati et officialibus eius, quo pecunia predictis numeretur etiamsi postea in examine a doctoribus reprobatus esset. Vel etiam si postquam diem seu predictas solitas gratias obtinuisset et postmodum hic promoueri nolit (*Statuta dominorum artistarum achademiae Patavinae* (Venice 1496), kk. 28v.–29r.; 1520, kk. 28v.–29r.; 1589, kk. 44v.–45r. Uwaga: A. Favaro (1881, ss. 59–60) cytował fragment kończący się na „nostris publice lectiones".

Oznacza to, że stopień doktora medycyny można było zdobyć w Padwie teoretycznie *najwcześniej po trzech latach studiów* (a nie, że studia te trwały tylko trzy lata – jak twierdził prof. Chachaj 2023), pod warunkiem jednak, że: a) studia te poprzedzone były zdobyciem stopnia magistra sztuk i b) odbyło się równolegle roczną praktykę medyczną, *choć nie wiem, czy takie przypadki w ogóle się zdarzały*, albo raczej najwcześniej po czterech latach: zaliczeniu trzech lat studiów i odbyciu rocznej praktyki (twierdził to już np. J. Fritz (1923, s. 814) i akceptował Z. Mameła (1995, s. 251)).

Nie było jednak czymś odosobnionym, że studia te kończono nawet po sześciu–siedmiu latach. Podam znany mi przykład: Jan Kośmider z Ostrzeszowa (†1516), po zdobyciu w Alma Mater Cracoviensis stopnia magistra sztuk wyzwolonych w 1499 r. i czterech latach wykładania tej dyscypliny w tejże uczelni, potrzebował kolejnych siedmiu lat (1504–1511) do zdobycia stopnia doktora medycyny na uniwersytecie w Bolonii – zob. Sroka 2020. Zdaniem takich badaczy, jak m.in. Karol Górski (1973), Nancy Siraisi (1990); Paul F. Grendler (2002), podobnie działo się na innych włoskich uniwersytetatch w XV–XVI w.

Ks. I, art. 56, „W kwestii wynagrodzenia i opłat notariusza”[26]

Otrzymuje on od Uniwersytetu roczne wynagrodzenie w wysokości 50 lirów[27]; połowa ma zostać wypłacona w połowie roku, a druga połowa pod jego koniec. Jeśli jednak Uniwersytet nie będzie dysponował środkami, Rektor wraz z radcami może odroczyć wypłatę do czasu, gdy Uniwersytet będzie w stanie dokonać jej bez trudności. Za każdy egzamin – czy to na Wydziale Sztuk Wyzwolonych, czy Medycyny – otrzymuje 30 solidów. Podobnie za każdą osobę wpisaną na listę studentów (matrykułowaną) – czy to obywatela [Republiki Weneckiej], czy cudzoziemca – otrzymuje 4 solidy. *Za nadanie stopnia bakałarza i wystawienie stosownego dokumentu (przywileju)* – 1 denar; tyle samo – 1 denar – za osoby *uzyskujące licencję na praktykę lekarską*. Za bulletę (czyli urzędowe zaświadczenie lub zezwolenie – MK) dotyczącą osób, ksiąg lub innych przedmiotów należących do doktorów lub studentów – 2 solidy. Za każde wezwanie sądowe (cytację) – 1 solid. W odniesieniu do wystawionego wezwania, moc dowodową mają oficjalne zapisy z przebiegu postępowania. Za przesłuchanie każdego świadka – 5 solidów; za spisanie punktów sprawy (artykułów) – 1 solid; za zgłoszenie zastrzeżeń do tych punktów – 1 solid. Za ogłoszenie przebiegu postępowania – 8 solidów. Za ogłoszenie i wygłoszenie wyroku: jeśli wartość przedmiotu sporu wynosi do 1 libry – otrzymuje 10 solidów; powyżej tej kwoty – 20 solidów. Za każdą sekwestrację – 4 solidy. Za każdy dokument prawny dotyczący kwoty do 10 lirów otrzymuje 15 solidów; za dokumenty opiewające na kwotę od 10 do 100 lirów – również 15 solidów; a powyżej tej kwoty, niezależnie od wartości, otrzymuje 50 solidów i ani grosza więcej. Za sporządzenie listu uwierzytelniającego lub innego rodzaju dokumentu otrzymuje 5 solidów. W kwestii innych dokumentów opłaty ustala rektor. On sam (tj. notariusz) jest zobowiązany do sporządzania i rejestrowania wszelkich umów zawieranych między studentami; a jeśli w czynności tej brałby udział inny notariusz, on sam może mimo to żądać opłaty, tak jakby osobiście sporządził dany dokument. Postanawiamy, że zasada ta ma również zastosowanie do testamentów oraz spisów mienia studentów [28].

[26] Warto tu wyjaśnić kontekst odkrycia / odnalezienia przeze mnie tego zapisu: Moje zainteresowanie tematyką notarialną na uniwersytecie w Padwie to skutek wysłuchania referatu prof. Stanisława Sroki pt. „Dyplomy uniwersyteckie w Krakowie, Bolonii, Padwie oraz Ferrarze u schyłku średniowiecza” (27 maja 2025), w którym autor zwrócił uwagę na rolę dokumentów notarialnych (dyplomów, zaświadczeń) podczas studiów na uczelniach późnego średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych. Dlatego właśnie, wyczulony na taką problematykę, studiując statut uczelni padewskiej, odnalazłem zapis dotyczący reguł dookreślających zasady działalności notariusza zatrudnionego na tej uczelni – zob. Sroka 2025; 2026.

[27] W Republice Weneckiej, w obrębie której leżała Padwa, obowiązującą od 1405 r. monetą była lira wenecka: 1 lira wenecka = 20 soldi; 1 soldi = 12 denarów (albo piccolo).

[28] Liber Primus, **De salario et emolumentis notarij. 56.** Habeat pro suo salario annuatim ab uniuersitate lib. L, quarum medietas soluatur in medio sui anni, Alia medietas in fine anni, et si non ex caret pecunia in uniuersitate possit. Rector cum consiliariis talem solutionem differre quousque uniuersitas commode soluere possit. Habeat pro singulo examine, siue conuetu in artibus, vel medicina fol. 30. Item habeat pro singulo matriculando siue ciue, siue forense fol.4. Item pro baccalario creando, et privilegio bachalariatus duc.1. et similiter pro his qui obtinent medendi licentiam duc. 1. Pro bulleta vero personarum, librorum vel aliarum rerum doctorum, siue scholarium fol. 2. venetos. Pro qualibet citatione fol. 1. De citatione autem facta eius actibus credatur, pro quolibet teste examinando fol. 5. pro notatione capitulorum, fol.1. pro oppositionibus contra capitula fol. 1. Pro publicatione processus fol.8. Pro publicatione, et prolatione sententiae si fuerit usqe ad lib.5. habeat fol. x. Ab inde

Ks. II, art. 29, „O karze dla empiryków”

Wielka jest liczba empiryków[29], którzy bez najmniejszego wstydu, choć nie mają żadnej umiejętności leczenia ani żadnej wiedzy, roszczą sobie jednak miano lekarzy. Cudotwórcom, aptekarzom, golibrodom oraz różnym niemądrym kobietkom (muliercula), wszystkim się wydaje, że są lekarzami. Ci zaś, bez jakiejkolwiek racji i rozwagi, tak śmiało stosują lekarstwa wewnętrzne i zewnętrzne, że bardziej zasługują na nazwę rzeźników i katów niż lekarzy.

Dlatego, pragnąc przeciwstawić się tak zgubnemu rodzajowi ludzi, aby zadbać nie tylko o godność naszego stanu, lecz także o zdrowie rodzaju ludzkiego, postanawiamy, że odtąd nikt, jakiegokolwiek byłby stanu, w mieście Padwie ani w innym miejscu terytorium lub okręgu padewskiego, nie będzie mógł leczyć kogokolwiek ani podawać napoju leczniczego, ani innego rodzaju lekarstwa, ani go przepisywać, jeśli należy to do sztuki lekarskiej, chyba że jest *doktorem medycyny albo przynajmniej przez trzy lata wykazał się studiowaniem tam medycyny w tym zakresie*. Podobnie, nikt nie może wykonywać żadnych zabiegów chirurgicznych, *jeśli nie jest doktorem medycyny lub jeśli nie poświęcił co najmniej dwóch lat na formalne studiowanie chirurgii oraz – przez okres nie krótszy niż rok – towarzyszył ekspertowi w dziedzinie chirurgii, obserwując jego praktykę*. Złamanie tego zakazu podlega karze w wysokości 100 lirów, którą należy podzielić w następujący sposób: jedna część przypada najznamienitszemu panu rektorowi, jedna część uniwersytetowi, a jedna część oskarżycielowi – który, jeśli sobie tego życzy, może pozostać anonimowy (kursywa – MK)[30].

supra fol. xx. Pro quolibet sequestro fol.4. pro quolibet instrumento usqe ad summa x. lib. habeat fol. 15. Ab inde supra cuis ad summa 100. lib. fol. 15. et abinde supra cuiuscunqe fuerit quantitatis habeat fol.50. et non ultra. Pro scriptura autem epistola; testimonialis, vel alterius generis habeat fol.S. Pro alijs vero instrumentis Rector salaria moderetur. Omnes contractus inter scholares celebratos ipse stipulari, et scribere teneatur, et si alter notarius interuenisset ipse nihilominus precium exigere possit, ac si scripsisset. Quod et de testiamentis, et inuentarijs bonorum ipsorum scholarium intelligi uolumus (*Statuta dominorum artistarum achademiae Patavinae* (Venice 1496), k. 18r.; 1520, k. 18r.; 1589, kk. 27r.–27v.).

[29] Mianem „empiryka” („empiricus”) określano osobę parającą się leczeniem, która nie zdobyła wykształcenia uniwersyteckiego z medycyny.

[30] Liber Secundus, **De poena empericorum, 29.** Tantus apparet empericorum numerus qui sine vllo rubore cum nullam prorsus medendi peritiam, aut doctrina habeant tamen sibi medicorum nomen vendicant, ut quot sint mirropoloe, apothecarij, tonsores, et mulierculae totiam medici uideantur. Qui sine ulla ratione, et respectu medelas interii et exterius ita audent applicare, vt potius macellarij, et carnifices quam medici nomen mereantur. Quare tam pernitioso hominii generi obsistere cupicntes, ut non solum ordinis nostri dignitati, sed etiam humani generis saluti consulatur: Decernimus, quod in posterum nullus cuiuscunqe fuerit conditionis in urbe Padua, vel in alio loco territorij, vel Paduani districtus alicui mederi, seu potionem Pharmacam aut aliud medeloe genus, vlli dare aut ordinare possit quod ad medicum physicum pertineat nisi sit doctor medicinae, aut saltem per triennium in medicina illum studuisse costiterit. Similiter nec opus cyrugicum aliquod vllo modo exerceat, nisi aut sit doctor, aut saltem per biennium in cyrugia publice intrauerit, et studuerit et per annum saltem aliquem peritum in cyrugia secutus fuerit, et practicare viderit sub poena lib. 100 quarum una pars sit illustrissimi Domini vna rectoris tertia uniuersitatis et quarta accusantis qui si uoluerit secretus teneatur. […] (*Statuta dominorum artistarum achademiae Patavinae* (Venice 1496), kk. 27v.–28r.; 1520, kk. 27v.–28r.; 1589, liber II, kk. 42v.–43r. [pełny tekst do 43v.]).

Zauważmy, iż analogiczne przepisy funkcjonowały od końca XIV w. w Bolonii.[31]

Konkluzje i otwarte problemy: stopnie naukowe Kopernika z medycyny i filozofii

Z analizy treści zacytowanych fragmentów statutu uczelni padewskiej wynika, że można było w niej nadawać tytuł bakałarza i tytuł doktora medycyny; nie nadawano zaś tytułu licencjata medycyny – zob. ks. I, art. 56, „W kwestii wynagrodzenia i opłat notariusza" – a zamiast tego wydawano licencję lekarską / wykonywania zawodu lekarza (*medendi licentia*), do otrzymania której byli uprawnieni nie tylko wypromowani doktorzy medycyny, ale także studenci medycyny po zaliczeniu trzeciego roku studiów, na którym prowadzono zajęcia praktyczne – zob. ks. II, art. 29, „O karze dla empiryków".

Co za tym idzie z przyczyn formalnych Kopernik nie mógł zdobyć w Padwie stopnia licencjata z medycyny, a jedynie stopień bakałarza lub *ekwiwalent tego dokumentu*[32] oraz stopień doktora lub licencję lekarską (licencję wykonywania zawodu lekarza), pod dodatkowym warunkiem, iż zaliczył program trzyletnich studiów medycznych podczas dwuletniego pobytu w Padwie od jesieni 1501 r. do końca lata 1503 r.

Nie można więc wykluczyć, że Kopernik zdobył w Padwie dyplom / stopień bakałarza *lub raczej ekwiwalent tego dokumentu* (bo stopień bakałarza zanikł) oraz licencję lekarską[33].

Mało tego: przeoczono dotąd w tym kontekście odkrycie ogłoszone przez prof. Stanisława Mariana Schwanna (1912–1982)[34], a *zrelacjonowane* przez dr. Stanisława Flisa i dr.

---

[31] „The College of Doctors of Medicine in the statutes of 1378, 1395, and 1410, […] specifically forbade anyone to practice in medicine or in surgery without a license" (Kibre 1962, s. 50) – zob. też: Cencetti1938, ss. 53–54; Malagola (red.) 1888, ss. 441–442 i 443.

[32] Zdaniem badaczy historii włoskich uniwersytetów w XV w. na tych uczelniach, z wyjątkiem teologii, zanikł stopień bakałarza – zob. np. Grendler 2004, ss. 172–173: „Italian Renaissance universities awarded only doctorates. Barely a handful of bachelor's degrees in law, medicine, and arts have come to light in the late fourteenth century and the first half of the fifteenth, and none thereafter. [...] The term bachelor appeared very rarely in Italian university documents. When it did, bachalarius meant only an advanced student, not the holder of a bachelor's degree won by means of an examination and conferred in a formal ceremony. Sometimes the advanced student had disputed and was lecturing. [...] For example, very occasionally a university appointed a student not yet a doctor to an ordinary teaching position rather than to a student lectureship. The appointee might be called bachalarius, possibly in order to distinguish him from professors with doctorates. The bachelor's degree survived only in theology, conferred by faculties of theology, but was not universally awarded in that subject. [...]"

Polskie tłum. (MK): „Włoskie uniwersytety epoki renesansu nadawały wyłącznie stopnie doktorskie. Z końca XIV i pierwszej połowy XV w. znanych jest zaledwie kilka przypadków uzyskania stopnia bakałarza w dziedzinie prawa, medycyny czy sztuk wyzwolonych, a w późniejszym okresie zjawisko to już nie występowało. […] Termin «bakałarz» («bachalarius») pojawiał się w dokumentach włoskich uniwersytetów niezwykle rzadko. Jeśli już go używano, oznaczał on jedynie studenta na zaawansowanym etapie nauki, a nie osobę posiadającą stopień bakałarza uzyskany w drodze egzaminu i nadany podczas uroczystej ceremonii. Taki zaawansowany student mógł już prowadzić dysputy i wykłady. Na przykład w bardzo rzadkich przypadkach uniwersytet powierzał studentowi nieposiadającemu jeszcze doktoratu zwyczajne stanowisko nauczycielskie, zamiast wyznaczać go jedynie do prowadzenia wykładów studenckich. Osobę taką określano mianem «bachalarius», być może po to, by odróżnić ją od profesorów posiadających stopień doktora. Stopień bakałarza przetrwał jedynie w teologii – nadawały go wydziały teologiczne – choć nawet w tej dziedzinie nie był przyznawany powszechnie […]".

[33] Przedstawione powyżej fragmenty statutu uczelni padewskiej wyjaśniają tezę głoszoną przez część badaczy, iż Kopernik otrzymał w Padwie stopień bakałarza i *a therapeutic license (veniam practicandi)* [licencję terapeutyczną / lekarską], ale nie otrzymał tam stopnia doktora z medycyny – zob. np. Rutkowski, Muszytowski, Ostrowski 2011, s. S25.

[34] Polski prawnik, ekonomista, historyk i filolog klasyczny oraz historyk medycyny, profesor Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Szczecinie i Uniwerytetu Karola Marksa w Lipsku. W latach 1969–1977 był on dyrektorem Karl-Sudhoff-Institut für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften w Uniwersytecie

Andrzeja Skrobackiego: z odpisów notarialnych padewskiego uniwersytetu odnalezionych w Lipsku w 1973 r. *miałoby wynikać*, że Kopernik studiował medycynę w Padwie już od 1499 r.[35] Otóż*, jeśli wierzyć temu odkryciu zrelacjonowanemu przez wspomnianych poważnych badaczy,* cztery lata studiów medycznych dawały Kopernikowi możliwość zdobycia w Padwie nawet doktoratu z medycyny w normalnym trybie studiowania[36].

---

w Lipsku. Z historii medycyny publikował m.in. w *Kwartalniku Historii Nauki i Techniki* – zob. *Wikipedia* 2026c; 2026d.

[35] Informację o odkryciu prof. Schwanna podali dwaj poważni badacze: dr Stanisław Flis i dr Andrzej Skrobacki, którzy zreferowali przebieg kopernikowskiego sympozjum lekarzy w Olsztynie i Fromborku (8–9 września 1973).

„O Uroczystościach ku czci Mikołaja Kopernika w XVII i XVIII wieku w Niemczech mówił prof. Stanisław Schwann z Lipska. Mówca przypomniał, że na zorganizowanej w Lipsku w 1743 roku uroczystości ku czci Kopernika jego polskość podkreślił rektor uniwersytetu Johann Christoph Gottsched. Również historyk pruski, Ludwik Baczko, stwierdzał polskość naszego astronoma. Przy sposobności prof. Schwann *podzielił się wiadomością, że ostatnio odnalazł w Lipsku odpisy dokumentów uniwersytetu padewskiego, z których wynika, iż Mikołaj Kopernik był studentem tej uczelni już w 1499 roku, a zatem miałby za sobą pełne cztery lata studiów medycznych. Ponieważ oryginały akt uniwersytetu padewskiego z czasu pobytu astronoma w tej uczelni zaginęły, interesujące odkrycie prof. Schwanna będzie miało doniosłe znaczenie dla badaczy życia wielkiego uczonego*" (Flis 1974, s. 100; kursywa – MK).

„Wręcz rewelacyjnie zabrzmiało oświadczenie prof. S. Schwanna na temat znalezionych w Lipsku odpisów dokumentów uniwersytetu padewskiego. *Z aktów tych wynika niedwuznacznie, że Mikołaj Kopernik miał za sobą cztery pełne lata studiów medycznych, gdyż rozpoczął studiować medycynę na uniwersytecie padewskim w 1499 r. Jest to niezwykle ważny, nowy fakt dla ustaleń biograficznych fromborskiego lekarza. Jak wiadomo, dokumenty uniwersytetu padewskiego spaliły się. Należy spodziewać się, że odnalezione w Lipsku dokumenty zostaną jak najszybciej opublikowane*" (Skrobacki 1974, s. 117; kursywa – MK).

[36] Moim jednak zdaniem istnieją bardzo poważne wątpliwości, czy w Lipsku faktycznie odkryto te odpisy, bowiem później o takim odkryciu prof. Schwanna słuch zaginął. Przeoczyli je np. wybitni znawcy biografii Kopernika Jerzy Sikorski i Janusz Małłek, z którymi skonsultowałem fakt odnalezienia przeze mnie relacji o tym odkryciu w sierpniu 2026 r. Wstępne zdalnie przeprowadzone poszukiwania w Lipsku nie przyniosły pozytywnego rezultatu: za radą Jerzego Sikorskiego skierowałem pytanie do Archiwum Uniwersytetu w Lipsku, czy posiada ono odpisy dokumentów z Padwy dotyczące Kopernika. Niestety uzyskałem negatywną odpowiedź – nic nie wiadomo o istnieniu w Lipsku takich odpisów. Skierowałem więc analogiczne zapytanie do dyrekcji Karl-Sudhoff-Institut für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften w Uniwersytecie w Lipsku, a ponadto zadałem pytanie, czy zachowały się jakieś materiały po prof. Schwannie. Okazało się, że w tym instytucie również nie ma żadnych informacji o odpisach dokumentów z Padwy, ale poinformowano mnie, że materiały po działalności prof. Schwanna zostały przekazane do Archiwum Uniwersytetu w Lipsku. Odpowiedź z tego archiwum jest jednak ngatywna – nie ma takich materiałów w tym archiwum. Niemiecki centralny katalog spuścizn Kaliope (https://kalliope-verbund.info/de/index.html) również milczy na ten temat.

Co dziwne, sam prof. Schwann nie podjął tego wątku w swoich artykułach: „Nicolaus Copernicus «medicinae doctor»" (Mikołaj Kopernik lekarz medycyny) (*Wissenschaft und Fortschritt*, 1973); „Vystavka v Leipzigie, poswjasczenaja N. Koperniku" (Wystawa w Lipsku poświęcona Kopernikowi) (*Voprosy istorii estestvoznanija i techniki*, 1974). Natomiast kluczowe informacje podał on w wywiadzie pt. „Neue Erkenntnisse über Copernicus" (Nowe odkrycia dotyczące Kopernika), którego udzielił periodykowi Uniwersytetu w Lipsku (*Universitätszeitung Organ der Sed-kreisleitung Karl-Marx-Universität Leipzig*, 27 września 1973). Jego zdaniem Uniwersytet w Lipsku posiada listę studentów uniwersytetu padewskiego z 1726 r., którą sporządził Papadopoli. Z dokonanej przez prof. Schwanna *nieujawnionej interpretacji*, która miała być podana w zapowiedzianym artykule publikowanym w jakimś czasopiśmie Polskiej Akademii Nauk, wynika, że Kopernik studiował medycynę na uniwersytecie w Padwie od 1499 r.

I tu kolejne problemy: zapowiedziany artykuł nie ukazał się. O odrębnej liście studentów nic nie wiadomo w Archiwum Uniwersytetu Lipsku ani w bibliotece tego uniwersytetu. Natomiast tego typu lista znajduje się w tomie 2. dzieła Papadopolego o historii padewskiej uczelni (1726, studenci Artium: rozdz. 1–56; ss. 151–328), którego egzemplarz był i jest w posiadaniu tejże biblioteki (Bibliotheca Albertina, Call numer: Univ.45:2).

Pojawia się tu też kolejna bardzo poważna wątpliwość co do prawdziwości tezy prof. Schwanna. Wiemy bowiem z *dobrze ustalonych* regestów kopernikowskich, że w latach 1499 i 1500 Kopernik przebywał w Bolonii, a 4 marca i 6 listopada 1500 r. (a być może między tymi datami) w Rzymie – zob. Biskup 1973, reg. 32, 34–37.

Mając to na względzie, sprawdźmy jeszcze raz regest z 27 lipca 1501 r. Kluczowy jego fragment ma następującą formę:

> Nicholaus medicinis studere promisit Consulturus olim Antistiti nostro Reverendissimo ac etiam dominis de capitulo medicus salutaris (Mikołaj obiecał studiować medycynę, mając w przyszłości służyć poradą lekarską naszemu Najczcigodniejszemu Biskupowi oraz kanonikom) – zob. powyżej przyp. 14.

Z treści tego zdania nie wynika jednoznacznie, że Kopernik miał dopiero rozpocząć studia medyczne w 1501 r., mógł więc je też kontynuować, aby uzyskać licencję lekarską i stopień doktora (aby spełnić wymagania cytowanego powyżej art. 29, z ks. II statutu padewskiej uczelni „O karze dla empiryków" i cytowanego powyżej art. 51 statutu kapituły warmińskiej).

Pozostają więc zadania do wykonania: *ewentualne* odnalezienie w Lipsku *rzekomego w*pisu notarialnego o rozpoczęciu przez Kopernika w 1499 r. studiów medycznych w Padwie – *ale to raczej niemożliwe do zrealizowania zadanie*[37] i odnalezienie w Padwie (a może też w Uppsali, Sztokholmie lub Olsztynie) wpisów notarialnych o zdobyciu przez Kopernika dyplomu / stopnia bakałarza albo *ekwiwalentu tego dyplomu / stopnia* oraz licencji lekarskiej.

Czy jest możliwe, że Kopernik zdobył w Padwie również stopień doktora medycyny?[38] Z jednej strony, zdaniem Jerzego Sikorskiego (1967, s. 443) jest to bardzo mało prawdopodobne, a może nawet niemożliwe, gdyż mianem lekarza (*medicus; medici nomine*), a nie doktora medycyny, określił Kopernika kanonik warmiński Feliks Reich (zob. Biskup 1973, reg. 368), gdy tymczasem sam Kopernik określał konsekwentnie Jana Benedykta Solfę mianem doktora (zob. np. Prowe 1884, s. 166; Biskup 1973, reg. 463).

Z drugiej jednak strony, w odmienny sposób postępował bp Ferber, który, choć niewątpliwie musiał znać statut kapituły warmińskiej, w kontekście medycznym konsekwentnie określał Kopernika mianem doktora, tak samo jak Wawrzyńca Willego, lekarza księcia Albrechta, i Jana Benedykta Solfę, lekarza króla polskiego (Biskup 1973, reg. 323, 324), o których wiadomo, że byli doktorami medycyny. Zgodna z tym była też treść pierwszego

[37] Mając na względzie treść przypisów 32–34, skłaniam się ostatecznie ku tezie, że prof. Schwann nie odnalazł w Lipsku żadnych odpisów dokumentów notarialnych z Padwy z czasów Kopernika, jak donosiły relacje S. Flisa (1974) i A. Skrobackiego (1974), a jedynie dokonał *ad hoc* korekty biogramu Kopernika z dzieła Papadopolego (1726, t. 2, rozdz. 16, ss. 195–196) i – zamiast pierwotnej tezy Papadopolego o zdobyciu przez Kopernika w Padwie w 1499 r. doktoratów z filozofii i medycyny – ogłosił własną tezę, iż Kopernik zaczął w Padwie studia medyczne w 1499 r. Tak jak w przypadku tezy Papadopolego, nie ma ona jednak uzasadnienia faktograficznego. Wynika stąd też następująca konkluzja: zawsze trzeba uważnie sprawdzać wyczytane informacje i konfrontować je z materiałem faktograficznym.

[38] Wiemy, jak przebiegał egzamin doktorski z medycyny w Padwie u końca XV w. Przykładem służy egzamin Anglika Thomasa Linacre'a w 1496 r., który zdobył stopień magistra sztuk w Oxfordzie w 1486 r. Linacre miał w Padwie aż pięciu promotorów, członków Kolegium Doktorów Sztuk i Medycyny. Egzamin odbywał się wobec obecnych 28 członków tego Kolegium i składał się z trzech części. W części pierwszej, zwanej *tentativum*, która odbyła się 25 sierpnia 1496 r., wypowiadał się na ustalone kilka dni przed terminem egzaminu dwa zagadnienia, zwane *puncta*, i odpowiadał na pytania członków Kolegium. W czasie egzaminu mogli być obecni promotorzy, jednak bez prawa głosu, ale nie mogli oni być obecni podczas tajnego głosowania. Po zdaniu tego egzaminu następował tzw. egzamin prywatny (*examen privatum*) w pałacu biskupim, podczas którego kandydat odpowiadał na dwa nowe zagadnienia (*puncta*). Podczas tego egzaminu mogli zabierać głos promotorzy, ale nie uczestniczyli oni w głosowaniu. Po zaliczeniu tego egzaminu odbywał się egzamin publiczny (*examen publicum* albo *conventus*), zwyczajowo w katedrze padewskiej, jednak u końca XV w. kandydaci do stopnia doktora prosili o zwolnienie z publicznej formy egzaminu, i tak też stało się w przypadku Thomasa Linacre'a – odbył więc on *examen privatum* i *doctoratus* 30 sierpnia 1496. Uzyskał on wyniki celujące z tych egzaminów. Nie wiadomo jednak, ile lat studiował w Padwie: według jednych kilka lat, a według innych zdawał tu tylko egzamin doktorski (zob. Porzionato, Macchi, De Caro 2010, ss. 178–179).

epitafium Kopernika w katedrze fromborskiej, ufundowanego przez bp. Kromera (zob. powyżej rozdz. 2.2.), który niewątpliwie również musiał znać statut kapituły warmińskiej.

Kto więc ma rację w tej kwestii? Jeśli nie odnajdziemy podstawowych dokumentów źródłowych, pozostanie jedynie sferą domysłów, czy Kopernik miał stopień doktora medycyny[39].

Jak to już kilkukrotnie powyżej wspominaliśmy, z tematyką stopni naukowych z medycyny wiązała się też tematyka stopni naukowych ze sztuk wyzwolonych (filozofii).

Czy Kopernik był doktorem sztuk (*artes*) / filozofii, jak głosiło pierwsze epitafium we Fromborku ufundowane przez bp. Kromera? Tu odpowiedź jest jasna – nie był, gdyż takiego stopnia nie nadawano na uniwersytetach w Krakowie, Bolonii oraz Padwie, a jego odpowiednikiem był tam wówczas stopień magistra (*magister artium)*.[40]

Czy Kopernik zdobył tytuł magistra filozofii lub *posiadał ekwiwalentne zaświadczenie o zaliczeniu kursu magisterskiego*?

Nie wykluczając pierwszej możliwości – ale raczej nie w Krakowie (nie ma o tym informacji w zachowanej księgach promocji: *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis 1400–1508 i w Liber diligentiarum Facultatis Artisticae Universitatis Cracoviensis 1487–1563*), lecz w Bolonii albo Padwie. Za Bolonią przemawia wspomniany powyżej instrument notarialny, dotyczący Erharda Truchsessa, podpisany w Bolonii 18 czerwca 1499 r. w obecności

[39] Podam jeden z przykładów tego rodzaju strategii interpretacyjnej, przyjętej w 2023 r. przez czterech serbskich autorów, z wykształcenia lekarzy, którzy wykorzystali trzy publikacje polskich autorów: Rudowski 2002; Śliwiński 1973; Małłek 2023: „Ponieważ archiwa Padewskiej Szkoły Medycznej z lat 1503–1507 uległy zniszczeniu, nie ma możliwości sprawdzenia, czy Kopernik uzyskał stopień doktora medycyny [15]. Trudno jednak uwierzyć, że Kopernik praktykował medycynę bez doktoratu, biorąc pod uwagę surowe warunki regulujące praktykę lekarską na Warmii [14, 15]. W tym kontekście w liście księcia Albrechta Pruskiego Kopernik jest wymieniony jako doktor medycyny [14]. Podobnie w 1581 roku Marcin Kromer, słynny polski historyk i biskup warmiński, umieścił tablicę pamiątkową ku czci Mikołaja Kopernika, artium et medicinae doctor, naprzeciwko katedry we Fromborku [14, 15]. Ponadto portret Mikołaja Kopernika namalowany przez Tobiasa Stimmera przedstawia go trzymającego gałązkę konwalii – symbol zawodu lekarskiego [14, 15, 21]”. / „Since archives of the Paduan School of Medicine for the period 1503–1507 have been destroyed, there is no possibility to check if Copernicus obtained the degree of doctor of medicine [15]. However, it is hard to believe that Copernicus practiced medicine without possessing his doctorate, having in mind the strict conditions governing the practice of medicine in Warmia [14, 15]. In such context, in a letter from Duke Albrecht of Prussia, Copernicus is designated as a doctor of medicine [14]. Similarly, in 1581, Marcin Kromer, the famous Polish historian and Bishop of Warmia, placed a commemorative plaque in honor of Nicolaus Copernicus, artium et medicinae doctor, opposite the cathedral in Frombork [14, 15]. In addition, the portrait of Nicolaus Copernicus painted by Tobias Stimmer shows him holding a sprig of lily-of-t he-valley – a symbol of the medical profession [14, 15, 21]” (Vučević i in. 2023, s. 103; [14] = Rudowski 2002; [15] = Śliwiński 1973; [21] = Małłek 2023).

Sugestię taką sformułował wcześniej Witold Rudowski (2002, s. 345): „Studia lekarskie w Padwie ukończył Mikołaj Kopernik w 1504 r., prawdopodobnie ze stopniem licencjata, uprawniającym go do wykonywania praktyki lekarskiej. Nic pewnego nie wiemy, czy wielki astronom uzyskał tytuł doktora medycyny. W wielu dokumentach Kopernik wymieniony jest jako doktor, jednak bez bliższego określenia dziedziny nauki. Tylko w jednym z listów księcia Albrechta Pruskiego został Mikołaj Kopernik wymieniony jako doktor medycyny. Poza tym Marcin Kromer, znany historyk polski i biskup warmiński, fundując w 1581 r. tablicę pamiątkową ku czci Mikołaja Kopernika w katedrze we Fromborku, umieścił napis, z którego wynika, że był on „artiae et medicinae doctor”. Promocja Kopernika na doktora medycyny mogłaby się odbyć najwcześniej w 1503 r. Ponieważ akta medyczne uniwersytetu w Padwie z okresu 1503–1507 zaginęły, sprawa posiadania doktoratu medycyny przez Mikołaja Kopernika nie jest w pełni wyjaśniona. Dokładniejsze jednak poznanie treści i zakresu ówczesnych rozporządzeń w Polsce wskazuje na to, że starano się ograniczać zakres uprawnień lekarskich posiadaczy licencjatu”.

[40] Stopień doktora sztuk (*Artium Doctor*) nadawano na Uniwersytecie w Paryżu (XIII–XVI w.) – zob. *New Catholic Encyclopedia* 2026, a stopień doktora sztuk i medycyny (*Artium et Medicinae Doctor*) w Collegio Medico Salernitano (XVI–XVIII w.) – zob. Kristeller 1945, s. 187.

„m. [magistro] Nicolalo Kopernick, canonico ecclesie Varmienis, scholare Bon., studente in utroque iure”[41].

Druga jest bardzo prawdopodobna (w Krakowie, Bolonii albo Padwie), gdyż – jak to już kilkukrotnie powyżej wspominaliśmy – warunkiem studiowania medycyny było wcześniejsze opanowanie programu sztuk wyzwolonych, a to powinno być poświadczone oficjalnym dokumentem (niekoniecznie jednak dyplomem).

Kończąc ten artykuł, formułuję dodatkowe zadanie do wykonania: należy szczegółowo sprawdzić, czy w czasach Kopernika również na uniwersytecie w Krakowie istniały analogiczne zapisy statutów jak na uniwersytecie w Padwie na temat notariuszy i kar dla tzw. empiryków.[42]

[41] Edward Rosen (1960, ss. 655–656) nie negował lekcji „m.” jako „magistro”, ale traktował ją za grzecznościowe określenie osoby, która studiowała i była zdolna do pełnienia funkcji nauczyciela. Negował zaś tę lekcję Henryk Barycz (1965, s. 45), proponując lekcje „magnificus” i „maestro”. Te lekcje należy jednak odrzucić w świetle odnalezionych ponad czterystu protokołów egzaminów doktorskich na uniwersytecie w Perugii w XV i XVI w. (zob. Alberti 2014; Sroka 2026b; 2026b). Zdaniem prof. Stanisława Sroki w kancelarii uniwersyteckiej w średniowiecznych uniwersytetach włoskich „m.” czy „M.” przed nazwiskiem studenta zawsze oznaczało magistra i nie jest to żadne novum, tylko reguła (informacja własna).

[42] Okazuje się, że wątki te pojawiły się też w Krakowie: 1) Przepis o konieczności o ściganiu osób nieinkorporowanych do Uniwersytetu Krakowskiego, a praktykujących na polu medycyny w Krakowie i diecezji krakowskiej jest znany z niedawno odnalezionej najstarszej wersji statutów wydziału medycyny Uniwersytetu Krakowskiego (ok. 1433 – przed 1441) – zob. Baster 2024, s. 96. 2) Przepis o konieczności inkorporowania się lekarzy do wydziału jest znany z najstarszych statutów wydziału medycyny Uniwersytetu Krakowskiego z 1433 r. W statutach tych jest też mowa o długości studiów medycznych, promocjach doktorskich, ale także o „licencji” na wykonywanie zawodu (zob. Majer 1838; Skulimowski 1960). 3) W krakowskich źródłach zachowane są także odwołania i wypisy ze statutów padewskich „De poena empericorum”, ale pochodzą one zapewne z XVIII w. (*powyższe informacje otrzymałem od dr. Marcina Bastera (Archiwum UJ)*, kustosza Corpus Academicum Cracoviense (https://cac.historia.uj.edu.pl), *za co składam mu podziękowanie*).

Przykład z Krakowa dwóch licencjatów z medycyny: Jan Wels i Jakub Boksica z Boksyc, dwaj bakałarze medycyny, studiujący na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Krakowskiego, zostali licencjatami medycyny tego uniwersytetu, co stało się po 18 stycznia 1471 r., a najpewniej w tym roku, gdyż 15 lutego 1472 r. obaj wystąpili jako licencjaci. Ich promotorem był profesor i dziekan Wydziału Lekarskiego, doktor medycyny Piotr Gaszowiec.

Uzyskanie licencjatu z medycyny w Krakowie oznaczało, że studenci medycyny ukończyli przewidziany statutami program nauki, przeprowadzili przepisane wykłady i dysputy, odbywali praktykę lekarską pod okiem doktorów, odbyli egzamin doktorski i byli gotowi do promocji doktorskiej, dlatego nazywano to: *licentia ad promovendum ad doctorem*. Taka licencja uprawniała więc studenta medycyny do uzyskania stopnia doktora (*powyższe informacje otrzymałem od dr. hab. Macieja Zdanka, prof. UJ (Archiwum UJ)*, *za co składam mu podziękowanie*); zob. też Zdanek 2024.

Tak rozumianą licencję należy odróżnić od wspomnianej powyżej licencji wykonywania zawodu lekarza, zagwarantowaną inkorporowaniem się lekarza na Wydziale Medycyny Uniwersytetu Krakowskiego. Aby zdobyć takie uprawnienie, nie trzeba było posiadać stopnia doktora medycyny, wystarczyło być licencjatem (zdobyć *licentiam ad promovendum ad doctorem*) o czym świadczy przykład wspomnianego powyżej Jana Welsa, który – nie mając stopnia doktora – prowadził praktykę lekarską w Krakowie – zob. Zdanek 2024.

W czasach współczesnych studenci medycyny w Krakowie kończą uczelnię bez żadnego stopnia naukowego: nie otrzymują ani stopnia licencjata, ani magistra, choć potocznie określa się ich „doktorami”; są uprawnieni do leczenia (czyli otrzymuję licencję lekarską) i dalszego kształcenia (zdobywania specjalizacji). Jeśli poświęcą się karierze naukowej, pierwszym stopniem naukowym jest stopień doktora, drugim – stopień doktora habilitowanego, a finalnym tytuł profesora (poprzedza go w hierarchii stanowisko profesora uczelni, ale nie jest to ani stopień, ani tytuł naukowy).

Bibliografia

d'Abano, Pietro 1472 (1520): *Conciliator: Conciliator differentiarum philosophorum [et] medicorum in primis doctoris in omini disciplinarum genere...* Wyd. z 1520: Venezia: Luceantonii de Giunta. URL: https://books.google.pl/books?id=VY_nqm6xUZ0C&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false (dostęp 4.05.2026).

Alberti, Anna 2014: Fonti inedite di archivio per la storia dello Studium Perusinum (secc. XV–XVI). *Annali di storia delle università italiane* 18, ss. 139–150.

Banaś, Agnieszka 2023: W 550 rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika – rozmodlonego kanonika, zakochanego w sferze niebieskiej astronoma i budzącego zaufanie warmińskiego lekarza. *Pharmacopola* 12 sierpnia 2023. URL: https://pharmacopola.pl/rok-kopernika-biogram/ (dostęp 4.05.2026).

Baranowski, Henryk 1958: *Bibliografia Kopernikowska 1509–1955*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Baranowski, Henryk 1973: *Bibliografia Kopernikowska II 1956–1971*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Baranowski, Henryk 1977: Copernican Bibliography. Selected Materials for the Years 1972–1975. [W:] „Studia Copernicana" 17. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum, ss. 179–201.

Baranowski, Henryk 2003: *Bibliografia Kopernikowska III 1972–2001* (przy współpracy Jolanty Goławskiej). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Bartoszewicz, Julian 1854/1873: Życiorys Mikołaja Kopernika. [W]: *Nicolai Copernici Toruniensis De Revolutionibus Orbium Coelestium libri sex. Accedit G. Joachimi Rhetici Narratio prima, cum Copernicis nonnullis scriptis minoribus, nunc primum collectis, eiusque vita. O obrotach Ciał Niebieskich ksiąg sześć. Nadto Opowiadanie J. Joachima Retyka, różne pisma mniejsze M. Kopernika zebrane i życiorys jego*. Tłumacz i wydawca: Jan Baranowski. Warszawa: Druk. St. Strąbski. URL: https://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/publication/29291/edition/28953 (dostęp 4.05.2026), ss. XLI–LXXV; przedruk [w:] Polkowski 1873–1875, t. 2, ss. 211–234.

Barycz, Henryk 1953: *Mikołaj Kopernik, wielki uczony doby odrodzenia*. Warszawa. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/65263/edition/72572/content (dostęp 4.05.2026).

Barycz, Henryk 1965: Czy Mikołaj Kopernik był doktorem filozofii Uniwersytetu Padewskiego? [W:] Henryk Barycz, *Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską*. Wrocław, ss. 36–47.

Baster, Marcin 2024: O nieznanej redakcji najstarszych statutów wydziału medycyny Uniwersytetu Krakowskiego. [W:] *Vir sapiens. Księga dedykowana Profesorowi Krzysztofowi Ożogowi*, red. Lidia Korczak, Marek D. Kowalski, Stanisław A. Sroka. Kraków 2024, ss. 81–100. URL: https://www.academia.edu/144785594/O_nieznanej_redakcji_najstarszych_statut%C3%B3w_wydzia%C5%82u_medycyny_Uniwersytetu_Krakowskiego

Berg, Alexander 1943: Der Arzt Nicolaus Kopernikus. [W:] „Kopernikus-Forschungen, Deutschland und der Osten" 22, Leipzig, ss. 172–201.

Beyer, Rick 2005: Siege of Bread and Butter. [W:] Rick Beyer, *The Greatest War Stories Never Told: 100 Tales from Military History to Astonish, Bewilder, and Stupefy (The Greatest Stories Never Told)*. Colins, ss. 28–29.

Biliński, Bronisław 1973: *Najstarszy życiorys Mikołaja Kopernika z roku 1588 pióra Bernardina Baldiego*. („Studia Copernicana" 9). URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=40243 (dostęp 4.05.2026).

Birkenmajer, Ludwik Antoni 1900: *Mikołaj Kopernik.* Cz. 1. *Studia nad pracami Kopernika i materiały biograficzne.* Kraków: Skład Główny w Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/29291/edition/38989?language=pl (dostęp 4.05.2026).

Birkenmajer, Ludwik Antoni 1924: *Stromata Copernicana. Studia, poszukiwania i materiały biograficzne*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

Biskup, Marian 1973: *Regesta Copernicana.* („Studia Copernicana" 7). URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/31531/edition/40241?language=pl (dostęp 4.05.2026).

Boncompagni, Baltazar 1877: Intorno ad un documento indeito relativo à Niccolò Copernico. *Atti dell'Accademia Pontificia dei Nuovi Lincei* 30, s. 341.

Bonowicz, Karina 2016/2021: Lekarz Kopernik przenikliwy jak dr House. *Gazeta Wyborcza* 23.09.2016. / „L jak LEKARZ, czyli o tym, jak Kopernik za pomocą chleba z masłem w doktora House'a się zamienił i położył kres epidemii". [W:] *Patron uniwersytetu.* Toruń: UMK, 2021, ss. 13–14. URL: https://www.umk.pl/uczelnia/dydaktyczne/skjpo/truchcikiem-z-kopernikiem/R1-Patron-uniwersytetu.pdf (dostęp 4.05.2026).

Borawska, Teresa 2014: *Mikołaj Kopernik i jego świat. Środowisko, przyjaciele, echa wielkiego odkrycia* (przy współudziale Henryka Rietza). Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

Broscius (Brożek) 1618: *Epistolae Ad naturam ordinatarum figurarum plenius intelligendam pertinentes*. Sygnatura BJ St. Dr. Cim. 1321. URL: https://blog.bj.uj.edu.pl/documents/136002189/152511896/14.jpg/27931b63-39f6-439c-8db4-a7129988a775 (dostęp 4.05.2026).

Broscius (Brożek) 1620: *Arithmetica integrorum*. Cracovia. Praelo Novodworsciano. URL: https://jbc.bj.uj.edu.pl/en/dlibra/publication/657937/edition/766027 (dostęp 4.05.2026).

Cagliani, Francesco (red.) 2026: Universitas of Arts and Medicine of Bologna – Statute of 1405 – Rubrica 055: De modo arguendi ad quamlibet questionem. Artes Database. Archive and Repository of Texts and Statutes. Compiled by Francesco Cagliani. URL: https://telph.it/testo/1405-rubrica-lv-de-modo-arguendi-ad-quamlibet-questionem/ (dostęp 4.05.2026).

Cencetti, Giorgio 1938: *Gli archivi dello studio Bolognese*. „Pubblicazioni del Reale Archivio di Stato in Bologna" 3. Bologna: Nicola Zanichelli Editore.

Chachaj, Marian 2023: *Mikołaj Kopernik. Czasy studenckie. Kraków, Bolonia, Rzym, Padwa i Ferrara (1491–1503). Miejsca – ludzie – książki*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Chmaj, Marian 2023: *Mikołaj Kopernik. Czasy studenckie. Kraków, Bolonia, Rzym, Padwa i Ferrara (1491–1503). Miejsca – ludzie – książki*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Chmiel, Adam (wyd.) 1892: *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*. T. 2. Fasc. 1. *Ab anno 1490 ad annum 1515*. Kraków: Academia Litterarum Cracoviensis. URL: https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/494434?format_id=2 (dostęp 4.05.2026).

Chodyniecki, Ignacy 1833/1873: Kopernik Mikołaj. [W:] X. Ignacy Chodyniecki, *Dykcyonarz uczonych Polaków*. Lwów, t. 1, ss. 336–342; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 83–87.

Czyński, Jan 1847: *Kopernik et ses travaux*. Paris: Libraire de Jules Renouard et C.

Faktoider 2014: Copernicus brer smör på brödet. 2014-12-26. URL: http://faktoider.blogspot.com/2014/12/copernicus-brer-smor-pa-brodet.html (dostęp 4.05.2026).

Favaro, Antonio 1880/1881: La studio di Padova al tempo di Niccolò Coppernico, Venezia (tłum. niem.: M. Curtze: Die Hochschule Padua zur Zeit des Copernicus, Thorn 1881). *Mitteilungen des Coppernicus-Vereins für Wissenschaft und Kunst zu Thorn* 3, ss. 5–60. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/31259/edition/39808/content (dostęp 4.05.2026).

Fiocca, Alessandra 2017: *The Bullettino di Bibliografia e di Storia delle Scienze Matematiche e Fisiche* (1868–1887), an example of the internationalisation of research. *Historia Mathematica* 44, ss. 1–30. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0315086016300519 (dostęp 4.05.2026).

Flik, Józef; Kruszelnicka, Janina 1996: *Epitafium Mikołaja Kopernika w bazylice katedralnej św. Janów w Toruniu*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/34582/edition/74213/content?format_id=2 (dostęp 4.05.2026).

Flis, Stanisław 1974: Kopernikowskie sympozjum lekarzy w Olsztynie i Fromborku. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1, ss. 97–101. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/komunikaty-mazursko-warminskie/1974-numer-1/komunikaty_mazursko_warminskie-r1974-t-n1-s97-101.pdf (dostęp 4.05.2026).

Flis, Stanisław 2023: *Mikołaj Kopernik jako lekarz.* Olsztyn: Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.

Fritz, Józef 1923: Kopernik lekarzem. *Polska Gazeta Lekarska* 50–51, ss. 813–814. URL: https://archive.org/details/jbc.bj.uj.edu.pl.NDIGCZAS007765_1923_050_051; https://dn760001.eu.archive.org/0/items/jbc.bj.uj.edu.pl.NDIGCZAS007765_1923_050_051/NDIGCZAS007765_1923_050_051.pdf (dostęp 4.05.2026).

Gąsiorowski, Antoni; Jurek, Tomasz; Skierska, Izabela; Grzesik, Ryszard (wyd.) 2004: *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508*. Wyd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska przy współpracy Ryszarda Grzesika. Poznań: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.

Gąsiorowski, Ludwik 1839/1873: *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do najnowszych*. T.1 (Poznań), ss. 104–110; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 103–106.

Ghilini, Girolamo 1647: *Teatro d'huomini illustri letterati. Volvme secondo*. Venezia: Perli Uerigli. URL: https://books.google.it/books?id=AJMZ3-8hamYC (dostęp 4.05.2026).

Goddu, André 2010: *Copernicus and the Aristotelian Tradition. Education, Reading, and Philosophy in Copernicus's Path to Heliocentrism*. ("Medieval and Early Modern Philosophy and Science" 12). Brill.

Golińska-Giertych 2007: Recepty. [W:] Mikołaj Kopernik, *Dzieła wszystkie*. T. 3, *Pisma pomniejsze*. Do druku przygotowali: Tadeusz Bieńkowski, Marian Biskup, Jerzy Dobrzycki, Małgorzta Golińska-Giertych, Leszek Zygner. Przedmowa i redakcja naukowa Andrzej Wyczański Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, ss. 153–174.

Gottsched, Johann Christoph 1743: *Gedachtnissrede auf den unsterblich verdienten dom herrn in Frauenberg, Nicolaus Copernicus, als den orfin der des wahren weltbaues, welche ... auf der universitatsbibliothek zu Leipzig, im maymonate des 1743 jahres, und also zweyhundert jahre nach seinem tode, gehalten worden*. URL: https://books.google.de/books?id=yOPOKf0Gsd8C (dostęp 4.05.2026).

Górski, Karol 1973: *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/35144/edition/49750/content (dostęp 4.05.2026).

Grendler, Paul 2002: *The Universities of the Italian Renaissance.* Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Gryglewski, Ryszard 2023: Mikołaj Kopernik jako lekarz. *Alma Mater* 33(241), ss. 50–51. URL: https://issuu.com/alma-mater/docs/alma_mater_241/52 (dostęp 4.05.2026).

Grzybowski, Stanisław 1972: *Mikołaj Kopernik*. Wydawnictwo: Książka i Wiedza („Światowid").

Hand, Samuel B.; Kunin, Arthur S. 1970: Nicholas Copernicus and the Inception of Bread-Buttering. *The Journal of the American Medical Association* 214(13), ss. 2312–2315. DOI: 10.1001/jama.1970.03180130046011. URL: https://jamanetwork.com/journals/jama/issue/214/13 (dostęp 4.05.2026).

Haskins, Charles Homer 1923: *The Rise of the Universities*. New York: Brown University.

Haskins, Charles Homer 1929: *Studies in Medieval Culture*. Oxford: Clarendon Press.

Healey, J.E., Rev. 2018: *The Medieval University*. URL: https://sites.udel.edu/britlitwiki/files//2018/06/Healey.pdf (dostęp 4.05.2026).

Hipler, Franz 1868: Nicolaus Kopernikus und Martin Luter. Nach ermländischen Archivalien. *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* 4, ss. 475–549; odb. Braunsberg 1868, s. 75.

Hipler, Franz 1873a: Die Copernicus-Feier in Thorn. *National Zeitung* 23, 25.02.1873, ss. 1–2.

Hipler, Franz (red.) 1873b: *Spicilegium Copernicanum. Festschrift des hist. Vereins für Ermland zum vierhundersten Geburtsage d. Ermländischen Domherrn Nicolaus Kopernikus*. Hrsg. Franz Hipler (Braunsberg). URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/10449/edition/23332/content (dostęp 4.05.2026).

Hipler, Franz 1873c: *Literaturgeschichte des Bistums Ermland*. Braunsberg und Leipzig („Monumenta Historiae Warmiensis" 4).

Hube, Karol 1841 (1834)/1873–1875: O zasługach Mikołaja Kopernika w astronomii. *Roczniki Towarzystwa Naukowego Krakowskiego* 1(16), ss. 245–265; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 89–100.

Institut für Deutsche Ostarbeit (Krakau) 1943: Nikolaus Kopernikus zum 400. Todestag am 24. Mai 1943. *Die Burg* 2. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/6533/edition/10288/content (dostęp 4.05.2026).

Jöcher, Christian Gottlieb (red.) 1751: Stoius (Matthias). [W:] *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. Band 4: *S–Z*. Leipzig: Johann Friedrich Gleditsch. URL: https://archive.org/details/bub_gb_BDU-AAAAcAAJ/page/n433/mode/1up (dostęp 4.05.2026).

Jurgowiak, Marek 2023: Lekarz Mikołaj Kopernik. URL: https://glos.umk.pl/wiadomosci/?id=28828 (dostęp 4.05.2026).

Karliński, Franciszek 1873: Żywot Kopernika i jego naukowe zasługi. Rzecz czytana na publicznym posiedzeniu ck. Uniwersytetu Jagiellońskiego d. 19 lutego 1873 r. [W:] *Sprawozdania Senatu Akad. Uniwersytetu Jagiellońskiego z uroczystości*…. Kraków, ss. 1–43. URL: https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/291246/edition/278647?language=en (dostęp 4.05.2026).

Kączkowska, Alicja 1953: Epitafium Mikołaja Kopernika we Fromborku. *Ochrona Zabytków* 6/1(20), ss. 55–56. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-b3e8d161-6377-4c73-8cf2-7eedc1db9b7e/c/Ochrona_Zabytkow-r1953-t6-n1__20_-s55-56.pdf (dostęp 4.05.2026).

Kibre, Pearl 1962: *Scholarly Privileges in the Middle Ages. The Rights, Privileges, and Immunities, of Scholars and Universities at Bologna, Padua, Paris, and Oxford*. London, England: Mediaeval Academy of America.

Klimowska, Monika 2023: Mikołaj Kopernik jako lekarz. *Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego*. URL: http://muzeum.wum.edu.pl/mikolaj-kopernik-1473-1543/ (dostęp 4.05.2026).

Kokowski, Michał 2009: *Różne oblicza Mikołaja Kopernika. Spotkania z historią interpretacji.* Warszawa: Instytut Historii Nauki PAN, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, ISBN 978-83-87992-67-5, 676 ss.

Konarska-Zimnicka, Sylwia 2025: Dlaczego Mikołaj Kopernik nie studiował medycyny w Krakowie? Konferencja naukowa *Konsylium Kopernikowskie II „Czy Mikołaj Kopernik zdobył jakiś tytuł naukowy z medycyny?"*. Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN, 27 maja 2025 r. Referat.

Konarska-Zimnicka, Sylwia 2026: Dlaczego Mikołaj Kopernik nie studiował medycyny w Krakowie? *Studia Historiae Scientiarum*. DOI: 10.4467/2543702XSHS.26.003.22692.

Konopka, Stanisław 1965: Mikołaj Kopernik wśród lekarzy. [W:] Józef Hurwic (red.), *Mikołaj Kopernik. Szkice monograficzne*. Warszawa: PWN, ss. 189–209.

Kopernik, Mikołaj 2007: *Pisma pomniejsze*. Cz. 3. *Recepty*. Oprac. Małgorzata Gollińska-Giertych. Warszawa: Wydawnictwa Sejmowe, ss. 155–176.

Kristeller, Paul Oskar 1945: The School of Salerno: Its Development And Its Contribution to the History of Learning. *Bulletin of the History of Medicine* 17(2), pp. 138-194. Stable URL: https://www.jstor.org/stable/44443265.

Krzyżanowski, Adryan 1843/1873: Mikołaja Kopernika w 300 lat skonu i objawienia jego układu wspomnienia jubileuszowe (Warszawa); przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 127–147.

[Majer, Józef] 1838: Ustawy Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Krakowskim za dziekaństwa Jana de Saccis z Pawii, w r. 1433. *Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim* 1, ss. 55–60. URL: https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/349038 (dostęp 4.05.2026).

Malagola, Carlo 1878: *Della vita e delle opere di Antonio Urceodetto Codro*. Bologna.

Malagola, Carlo 1880: Der Aufenthalt des Copernicus in Bologna. *Mitteilungen des Copernicus-Vereins zu Thorn* 2, ss. 17–119. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/31258/edition/39807/content?format_id=2 (dostęp 4.05.2026).

Malagola, Carlo (red.) 1888: *Statuti delle universita e dei collegi dello studio bolognese*. Bologna.Małłek, Janusz 2001: Mikołaj Kopernik jako lekarz i prawnik. *Rocznik Muzeum Okręgowego w Toruniu* 10, ss. 24–29. URL: https://kpbc.umk.pl/Content/46263/PDF/Copernicana_012_12.pdf (dostęp 4.05.2026).

Małłek, Janusz 2015: Koledzy Kopernika w latach jego studiów na Uniwersytecie Krakowskim. [W] Janusz Małłek, *Mikołaj Kopernik. Szkice do portretu*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, ss. 65–76.

Małłek, Janusz 2023: Copernicus medical education and practice. [W:] *Nicolaus Copernicus Thoruniensis*. URL: https://web.archive.org/web/20240613152341/https://webs2.uci.umk.pl/nct/en/science/medicine/3/ (dostęp 4.05.2026).

Mameła, Zdzisław 1995: Medical studies and practice of Nicolas Kopernik. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* 58, ss. 245–264.

Mameła, Zdzisław 1997: Kopernik jako lekarz kapituły warmińskiej i medycyna jego czasów. Toruń: Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego.

Markowski, Mieczysław 1973: Doktrynalne tło przewrotu kopernikańskiego. [W:] Marian Kurdziałek, Jerzy Rebeta, Stefan Swieżawski (red.), *Mikołaj Kopernik. Studia i Materiały Sesji Kopernikanskiej w KUL 18–19 II 1972 R.* Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ss. 13–31.

Metrica seu Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis 1400–1508: *P. 1, inde ab anno 1400 usque ad annum 1508*: Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 258 III. URL: https://jbc.bj.uj.edu.pl/publication/167683 (dostęp 4.05.2026).

Mould, Richard F. 1989: Nicholas Copernicus and the Inception of Bread-Buttering. [W:] Richard F. Mould, *More of Mould's medical anecdotes... suitable for after dinner, recommended as a tonic for the general public, can be taken with alcohol, cures boredom*... Bristol, England; New York, NY, USA: A. Hilger, ss. 102–105.

Mould, Richard F. 2009: Mikołaj Kopernik i zapobieganie zarazie. *Nowotwory. Journal of Oncology* 59(5), ss. 385–388. URL: https://journals.viamedica.pl/nowotwory_journal_of_oncology/article/view/52295/39028 (dostęp 4.05.2026).

Mould, Richard F. 2013: Wybrane wydarzenia w historii medycyny, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z rakiem. Cz. 2. Od Wesaliusza (1514–1564) do Johna Huntera (1728–1793). *Nowotwory. Journal of Oncology* 63(4), ss. 332–337. DOI: 10.5603/NJO.2013.0022. URL: https://journals.viamedica.pl/nowotwory_journal_of_oncology/article/view/NJO.2013.0022/25801 (dostęp 4.05.2026).

Nardi, Bruno 1959: Copernico studente a Padova. [W:] *Mélanges offerts a Étienne Gilson*. Toronto–Paris, ss. 437–446.

New Catholic Encyclopedia 2026: Doctor (Scholastic Title). *Encyclopedia.com*. URL: https://www.encyclopedia.com (dostęp 4.05.2026).

Nowak, Lucyna 2006: Jakub z Gostynina – jego życie i myśl. *Notatki Płockie* 51(4(209)), ss. 3–5. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-0029-389X-year-2006-volume-51-issue-4__209_-article-d9087741-a560-3279-8fc0-b311c377fb55/c/articles-964774.pdf.pdf (dostęp 4.05.2026).

Nowak, Zbigniew 1971: „Setnik pisarzów polskich albo pochwały i żywoty stu najznakomitszych pisarzów polskich", Szymon Starowolski, przełożył i komentarzem opatrzył Jerzy Starnawski, wstęp napisali... [recenzja]. *Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej* 62(2), ss. 276–281. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1971-t62-n2/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1971-t62-n2-s276-

281/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1971-t62-n2-s276-281.pdf (dostęp 4.05.2026).
Obłąk, Jan 1961: Statuty warmińskiej kapituły katedralnej. *Warmińskie Wiadomości Diecezjalne* 16(5), ss. 45–58.
Oettinger, Józef 1878: *Rys dawnych dziejów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego od założenia tegoż w r. 1364 aż do reformy dokonanej przez Komisyję edukacyjną w r. 1780*. Część I. *Od założenia Uniwersytetu aż do końca XVI stulecia*. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego. URL: https://sbc.nowysacz.pl/Content/2889/Rys%20dawnych%20dziejów%20wydziału%20lekarskiego.pdf (dostęp 4.05.2026).
Okniński, Włodzimierz 1966: Stopnie naukowe Mikołaja Kopernika w dziedzinie medycyny. *Życie i Myśl* 7–8, ss. 112–127.
Papadopoli, Nicolai Comneni 1726: *Historia gymnasii patavini post ea, quae hactenus de illo scripta sunt, ad haec nostra tempora plenius, & emendatius deducta. Cum actuario de claris professoribus tum alumnis eiusdem.* Venetii: Apud Sebastianum Coleti. URL: https://dn760105.eu.archive.org/0/items/bub_gb_0fGGnspkO2IC/bub_gb_0fGGnspkO2IC.pdf (dostęp 4.05.2026).
Papierska, Blandyna 1973: Medycyna w życiu M. Kopernika. *Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego* 18(2(71)), s. 33. URL: https://bibliotekanauki.pl/articles/972148.pdf (dostęp 4.05.2026).
Pawluk, Tadeusz 1974: Warmińska Kapituła Katedralna a Mikołaj Kopernik. *Prawo Kanoniczne: Kwartalnik Prawno-Historyczny* 17(3–4), ss. 3–22. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/prawo-kanoniczne-kwartalnik-prawno-historyczny/1974-tom-17-numer-3-4/prawo_kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1974-t17-n3_4-s3-22.pdf (dostęp 4.05.2026).
Polkowski, Ignacy, ks. 1873: *Żywot Mikołaja Kopernika*. Gniezno: Drukiem J.B. Langiego. (dwie edycje). URL: https://bc.radom.pl/Content/39109/Żywot%20M.Kopernika%2058488.pdf (dostęp 4.05.2026).
Polkowski, Ignacy, ks. (red.) 1873: *Czterowiekowy jubileusz urodzin Mikołaja Kopernika*. Toruń: Nakładem Komitetu Kopernikowskiego. URL: https://polona.pl/item/czterowiekowy-jubileusz-urodzin-mikolaja-kopernika-w-toruniu-dnia-19-lutego-1873-roku,MTg5Mjg5MjM/ (dostęp 4.05.2026).
Polkowski, Ignacy, ks. (red.) 1873–1875: *Kopernikijana czyli materiały do pism i życia Mikołaja Kopernika*. T. 1–3. Gniezno: Drukiem J. Langiego.
Porzionato, Andrea; Macchi, Veronica; De Caro, Raffaele 2010: Thomas Linacre at the University of Padua. *Journal of Medical Biography* 18(4), ss. 177–180. DOI: 10.1258/jmb.2009.009067.
Prowe, Leopold 1853: *Zur Biographie von Nicolaus Copernicus*. Thorn. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/138/edition/172 (dostęp 4.05.2026).
Prowe, Leopold 1855: *Nicolaus Coppernicus in seinem Beziehungen zu dem Herzoge Albrecht von Preussen*. Thorn: Ernst Lambeck.
Prowe, Leopold 1865: Hat Copernicus Wasserleitungen angelegt. *Neue Preussische Provinzial-Blätter* (Königsberg) 10, ss. 320–341.
Prowe, Leopold 1883–1884: *Nicolaus Coppernicus*. Erster Band: *Das Leben* (1883). Zweiter Band: *Urkunden* (1884). Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
Quirini-Popławska, Danuta 2024: *Spis studentów pochodzących z terenów dawnej Korony i Litwy w Uniwersytecie Padewskim w XVI wieku.* Kraków: Historia Iagiellonica. Towarzystwo Wydawnicze. ISBN 978-83-67497-57-2.
Radymiński, Marcin 1658/1873: *De vita et scriptis N. Copernici commentatio* (Komentarz do życia i dzieł Mikołaja Kopernika). [W:] *Nicolai Copernici septem sidera*: accedit *de vita et scriptis Nicolai Copernici Commentatio a Martino Radyminscio anno 1658 concinnata.* Cracoviae: Mankowski.
Radwański, Jan 1853/1873: *Żywot Mikołaja Kopernika*. Kraków: Drukarnia Czasu; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 195–210.
Rashdall, Hastings 1895: *The Universities of Europe in the Middle Ages*. Vol. 1. *Salerno – Bologna – Paris*. Vol. 2. *Italy – Spain – France – Germany – Scotland, etc.* New York: Clarendon Press.
de Ridder-Symoens, Hilde (ed.) 2003: *A History of the University in Europe* (General Editor: Walter Rüegg). Vol. 1. *Universities in the Middle Ages.* Cambridge University Press (Virtual Publishing).
Ringoni, Erice 1951: Un autografo di Niccolò Copernico. *Archivio Veneto* 48/49, ss. 23–26.
Robison, Kira 2021: *Healers in the Making: Students, Physicians, and Medical Education in Medieval Bologna (1250–1550)*. Leiden, Boston: Brill ("The Medieval Mediterranean peoples, economies and cultures, 400–1500" 126).
Rosen, Edward 1960: Copernicus was not a priest. *Proceedings of the American Philosophical Society* 101(6), ss. 635–661.
Rożek, Michał 2003: Wstrzymał Słońce... *Dziennik Polski* 31 maja 2003. URL: https://dziennikpolski24.pl/wstrzymal-slonce/ar/1982192 (dostęp 4.05.2026).

Rudowski, Witold 2002: Mikołaj Kopernik jako lekarz. *Nowotwory. Journal of Oncology* 52(4), ss. 342–347. URL: https://journals.viamedica.pl/nowotwory_journal_of_oncology/article/download/53496/40141 (dostęp 4.05.2026).

Rüegg, Walter 1992: Foreword. [W:] *A History of the University in Europe*. Vol. 1. *Universities in the Middle Ages*. Editor: Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, ss. xix–xxvii.

Rüegg, Walter (ed.) 1992: *A History of the University in Europe*. Vol. 1–4. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.

Rutkowski, Bolesław 2017: Mikołaj Kopernik – z zawodu lekarz, z zamiłowania astronom. *Gazeta AMG* 1, ss. 42–45. URL: https://journals.viamedica.pl/gazeta_amg/article/download/50129/37010 (dostęp 4.05.2026).

Rutkowski, Bolesław; Muszytowski, Marek; Ostrowski, Janusz 2011: Nicolaus Copernicus: not only a great astronomer but also physician. *Journal of Nephrology* 24(S17), S25–S32. URL: https://academic.oup.com/joneph/article-abstract/24/S17/S25/8469183 (dostęp 4.05.2026).

Rychter, Ignacy Lojola 1843: Trzecie stulecie sławy Mikołaja Kopernika. *Kurjer Warszawski* 18, 19 stycznia 1843, ss. 81–82. URL: https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/750630/edition/712474/content (dostęp 4.05.2026).

Schmauch, Hans 1933: Die Rückkehr des Koppernikus aus Italien im Jahre 1503. *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* 25(1), ss. 225–232. URL: https://wmbc.olsztyn.pl/Content/12756/download/ (dostęp 4.05.2026).

Schmauch, Hans 1938: Neues zur Coppenicusforschung. *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* 26(81).

Schmitt, Charles B. 1985: Aristotle among the Physicians. [W:] A, Wear, R.K. French, and I.M. Lonie (ed.), *The Medical Renaissance of the Sixteenth Century*. Cambridge, England, ss. 1–15.

Schwann, Stanisław 1973: Nicolaus Copernicus „medicinae doctor". *Wissenschaft und Fortschritt* 23(2), ss. 73–76. URL: https://drive.google.com/file/d/1X_eqIINk9_hU8nIQvBJdwRxzYFzrFry3/view (dostęp 4.05.2026).

Schvann, S. [Stanisław] 1974: Vystavka v Leipzigie, posvjasczenaja N. Koperniku. *Voprosy istorii estestvoznanija i techniki* 2–3(47–48), s. 81.

Schwann, Stanislaw; Rozwitha, John 1973: Neue Erkenntnisse über Copernicus. UZ-Redakteur Rozwitha John sprach mit Prof. Dr. Schwann, Direktor des Carl-Sudhoff-Institutes der Karl-Marx-Universität. *Universitätszeitung Organ der Sed-kreisleitung Karl-Marx-Universität Leipzig* 17(35) (27. September 1973), s. 6.

Sieńkowski, Eugeniusz 1973: Mikołaj Kopernik jako lekarz i medycyna jego czasów. *Archiwum Historii Medycyny* 36(2), ss. 249–259.

Sighinolfi, Lino 1920: *Domenico Maria Novara e Nicolò Copernico alla studio di Bologna.* Modena: G. Ferraguti e C., Tipografi. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/29287/edition/39017?language=pl (dostęp 4.05.2026).

Sikorski, Jerzy 1967: Z zagadnień biograficznych Mikołaja Kopernika w nowszej literaturze. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 3, ss. 442–450. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Komunikaty_Mazursko_Warminskie/Komunikaty_Mazursko_Warminskie-r1967-t-n3/Komunikaty_Mazursko_Warminskie-r1967-t-n3-s442-450/Komunikaty_Mazursko_Warminskie-r1967-t-n3-s442-450.pdf (dostęp 4.05.2026).

Sikorski, Jerzy 1968/2023: *Mikołaj Kopernik na Warmii. Chronologia życia i działalności*. Olsztyn. Wyd. z 2023: Towarzystwo Naukowe Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego.

Sikorski, Jerzy 1973/2011, 2022: *Prywatne życie Mikołaja Kopernika*. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze. V wyd. 2022: Olsztyn: Pracownia Wydawnicza ElSet.

Sikorski, Jerzy 1989: Marcin Kromer a tradycja kopernikańska na Warmii. *Studia Warmińskie* 26, ss. 139–148. URL: https://wmbc.olsztyn.pl/Content/11665/13_kromer_a_tradycja.pdf (dostęp 4.05.2026).

Siraisi, Nancy G. 1973: *Arts and Sciences at Padua. The Studium Of Padua Before 1350*. Toronto, Canada: Pontifical Institute of Mediaeval Studies ("Studies and Texts" 25).

Siraisi, Nancy G. 1990: *Medieval and Early Renaissance Medicine. An Introduction to Knowledge and Practice.* Chicago, London: The University of Chicago Press.

Siraisi, Nancy 1991: The Faculty of Medicine. [W:] *A History of the University in Europe*. Vol. 1. *Universities in the Middle Ages*. Editor: Hilde de Ridder-Symoens. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, rozdz. 11, ss. 360–387.

Siraisi, Nancy G. 2001: *Medicine and the Italian Universities, 1250–1600*. Leiden, Boston, Köln: Brill ("Education and Society in the Middle Ages and Renaissance" 12).

Siraisi, Nancy G. 2012: *Communities of Learned Experience: Epistolary Medicine in the Renaissance*. URL: https://books.google.pl/books?id=6IuHj_lz-nAC (dostęp 4.05.2026).

Skrobacki, Andrzej 1974: Sprawozdanie z Kopernikowskiego Sympozjum Lekarzy w Olsztynie i we Fromborku w dniach 8–9 września 1973 r. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* 37(1), ss. 113–118.
Skulimowski, Mieczysław 1960: Pierwsze ustawy Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Krakowskiego z r. 1433. *Archiwum Historii Medycyny* 23(2), ss. 221–234.
Smakosz, Aleksander; Kurzyna, Wiktoria; Dąsal, Mateusz 2022: *Etnofarmakologia rogu jednorożca*. Wrocław: Pharmacopola.
Sołtykowicz, Józef 1819/1873: Wspomnienie o Mikołaju Koperniku. [W:] Józef Sołtykowicz, *O stanie akademii krakowskiej* (Kraków), ss. 102–109, 451–453; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 68–72.
Sroka, Stanisław A. 2020: Jan Kośmider z Ostrzeszowa. Zapomniany medyk z początku XVI wieku. *Archiwum Historii I Filozofii Medycyny* 83, ss. 30–36. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-b3c69e41-19d2-4905-997b-03f82ba4877d/c/ARCH_MED_83_s30-36.pdf (dostęp 4.05.2026).
Sroka, Stanisław A. 2025: Dyplomy uniwersyteckie w Krakowie, Bolonii, Padwie oraz Ferrarze u schyłku średniowiecza. Konferencja naukowa *Konsylium Kopernikowskie II „Czy Mikołaj Kopernik zdobył jakiś tytuł naukowy z medycyny?”*. Komisja Historii Nauki PAU, Pracownia Naukoznawstwa IHN PAN, 27 maja 2025 r. Referat.
Sroka, Stanisław A. 2026a: Dyplomy uniwersyteckie i zaświadczenia o studiach w Krakowie i Bolonii u schyłku średniowiecza i na progu czasów nowożytnych. *Studia Historiae Scientiarum*. DOI: 10.4467/2543702XSHS.26.004.22693.
Sroka, Stanisław A. 2026b: Włoski doktorat z medycyny Jakuba z Zalesia (Perugia, 1470) [*w druku*].
Sroka, Stanisław A. 2026c: Perugijski doktorat z medycyny Andrzeja Grodzickiego (1512) [*w druku*].
Stawska-Ostaszewska, Adrianna Ewa 2023: Czy Kopernik wynalazł kanapkę? Rachunek z karczmy dowodzi, że nie. *SuperBiznes* 18.02.2023. URL: https://superbiz.se.pl/wiadomosci/czy-kopernik-wynalazl-kanapke-rachunek-z-karczmy-dowodzi-ze-nie-aa-VdVS-RNeZ-Ctkc.html (dostęp 4.05.2026).
Stopka, Krzysztof 2023: Mikołaj Kopernik i jego uniwersytet. *Rocznik Krakowski* 89, ss. 5–22. DOI: 10.36123/RK.2023.89.01.
Stubbing, Douglas 1971: Thanks to Copernicus but Suspect Today Butter Ended a Plague. *The Daily Colonist* 113(26), January 12, 1971, s. 5. URL: https://ia600706.us.archive.org/18/items/dailycolonist19710112/1971_01_12.pdf (dostęp 4.05.2026).
Szorc, Alojzy 2009: „Monumenta Historiae Warmiensis” – seria źródeł do dziejów Warmii opublikowanych w latach 1860–1937 i jej wydawcy. *Echa Przeszłości*, ss. 161–190. DOI: 10.31648/ep.3473.
Szpilczyński, Stanisław 1973: Kopernikowska wizja postępu w medycynie. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 13(3), ss. 577–593. URL: https://kpbc.umk.pl/Content/48116/PDF/Copernicana_009_10.pdf (dostęp 4.05.2026).
Szulc, Dominik 1855/1873: Życie Mikołaja Kopernika. *Gazeta Warszawska* maj; odbitka: Warszawa: Drukarnia *Gazety Codziennej*; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 235–287.
Szumowski, Władysław 1994: *Historia medycyny filozoficznie ujęta*. Podręcznik dla lekarzy i studentów z ilustracjami. Warszawa: Wydawnictwo Sanmedia.
Szyrma, Krystyn Lach 1843/1873: Copernicus and his native land: an adress delivered at the annual meeting of the Polish Association, on the occasion of the three hundredth anniversarry of the Copernican system (London: William Stevens, Printer); pol. tłum. 1873 Kopernik i jego Ojczyzna (tłumaczenie Erazm Rykaczewski), [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 150–175.
Śliwiński, Marian 1973: Doctor Copernicus. *The Magazine of the World Health Organization*. Geneva: the World Health Organization; ss. 12–15. URL: https://iris.who.int/bitstreams/0596f9f9-5794-49af-acae-0fb05359029e/download (dostęp 4.05.2026).
Śniadecki, Jan 1782 / 1958a: Pochwała Mikołaja Kopernika, akademika krakowskiego, astronomii odnowiciela, z okazji otwarcia Katedry Astronomicznej dnia 30 września 1782, przedruk [w:] Śniadecki 1958c, t. 1, ss. 141–164.
Śniadecki, Jan 1802/1873, 1958b: O Koperniku. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie* 2(1802), ss. 83–192; przedruk [w:] Polkowski (red.) 1873–1875, t. 2, ss. 6–57; Śniadecki 1958c, t. 1, ss. 190–299.
Śniadecki, Jan 1958c: *Pisma filozoficzne*. T. 1–2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Thorndike, Lyne 1944: *University Records and Life in The Middle Ages*. New York: Columbia University Press.
TorunTour.pl 2021: Epitafium Mikołaja Kopernika. URL: https://toruntour.pl/4988/epitafium-mikolaja-kopernika-torun-katedra (dostęp 4.05.2026).
TorunTour.pl 2023: Pamiątki kopernikowskie w Toruniu. URL: https://toruntour.pl/2341/pamiatki-kopernikowskie-w-toruniu (dostęp 4.05.2026).
turystyka.torun.pl 2016: Pomnik – popiersie Mikołaja Kopernika. URL: https://www.turystyka.torun.pl/art/1137/pomnik-popiersie-mikolaja-kopernika.html; https://sites.udel.edu/britlitwiki/the-medieval-university/ (dostęp 4.05.2026).

Vučević, Danijela; Branković, Milica; Samardzic, Janko; Radenković, Miroslav D. 2023: Nicolaus Copernicus and medicine – 550th anniversary of the birth and 480th anniversary of the death of a scientist who turned the view of the world upside down. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo* 152(1–2), ss. 103–109. DOI: 10.2298/SARH231113114V.

Wardęska, Zofia 1986: Nicholas Copernicus' Italian studies: their chronology and scope. *The Polish Review* 31(1), ss. 5–11. Stable URL: https://www.jstor.org/stable/25778181.

Wardęska, Zofia b.d.: Studia włoskie Mikołaja Kopernika [w przygotowaniu; ostatecznie nie ukazało się].

Wasiutyński, Jeremi 1938 (II wyd. 2007): *Mikołaj Kopernik. Twórca nowego nieba*. Warszawa: Wydawnictwo Przeworskiego. II wyd. 2007 Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Wasiutyński, Jeremi 2003: *The Solar Mystery. An Inquiry Into the Temporal and the Eternal Background of the Rise of Modern Civilization*. Oslo: Solum Forlag.

Watterich, Johann 1856: *De Lucae Watzelrode, episcopi Warmiensis, in Nicolaum Copernicum meritis*. Regiomonti.

Wikipedia 2026a: Matthias Stoius. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Matthias_Stoius (dostęp 4.05.2026).

Wikipedia 2026b: Katedra w Strasburgu – Zegar Astronomiczny.jpg. URL: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/37/Cathedrale_de_Strasbourg_-_Horloge_Astronomique.jpg (dostęp 4.05.2026).

Wikipedia 2026c: Stanisław Schwann. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Schwann (dostęp 4.05.2026).

Wisłocki, Władysław (wyd.) 1886: *Liber diligentiarum Facultatis Artisticae Universitatis Cracoviensis 1487–1563*. Pars Prima. Kraków: Akademia Umiejętności (Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce, t. 4).

Wołyński, Artur 1872: Kopernik w Italji, czyli dokumenta italskie do monografji Kopernika. [W:] *Stuletniéj niewoli rok pierwszy: dzieło zbiorowe*. Cz. 1, ss. 1–400. Poznań: Nakładem Tygodnika Wielkopolskiego, czcionkami Ludwika Merzuacha. URL: https://wmbc.olsztyn.pl/dlibra/publication/2933/edition/2836/content (dostęp 4.05.2026).

Wołyński, Artur 1873–1874: *Kopernik w Italji, czyli dokumenta italskie do monografji Kopernika*. T. 1–2. Poznań: Nakładem Tygodnika Wielkopolskiego, czcionkami Ludwika Merzuacha. URL: https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/29832/edition/39475/content; https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/30977/edition/39476/content (dostęp 4.05.2026).

Zdanek, Maciej 2024: Jan Wels z Poznania: profesor Uniwersytetu Krakowskiego i jego testament. *Kronika Miasta Poznania* 2, ss. 50–72.

Zins, Henryk 1966: *W kręgu Mikołaja Kopernika*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie.